

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Sara Svobodová

**Justiciabilita hospodářských, sociálních
a kulturních práv**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA.

Katedra: Katedra mezinárodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 24.03.2024

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 146 031 znaků včetně mezer.

Sara Svobodová

V Praze dne: 24.03.2024

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala prof. JUDr. PhDr. Veronika Bílková, PhD., E.MA., za vstřícný přístup při konzultacích a vypracování této práce. Dále děkuji své rodině, především své mamince, která projevovala velkou dávku trpělivosti po celou dobu mého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Lidská práva	8
1.1. Povaha lidských práv	8
1.2. Kategorie lidských práv.....	9
1.3. Justiciabilita.....	10
1.4. Justiciabilita lidských práv.....	12
2. Hospodářská, sociální a kulturní práva	13
2.1. Charakteristika hospodářských, sociálních a kulturních práv.....	13
2.2. Mezinárodní dokumenty obsahující hospodářská, sociální a kulturní práva ..	14
2.3. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech	16
2.3.1. Progresivní realizace	19
2.3.2. Maximum svých dostupných zdrojů	20
2.3.3. Podniknout kroky	21
2.3.4. Prostřednictvím mezinárodní spolupráce	21
2.4. Tripartitní povinnosti	21
2.4.1. Povinnost respektovat	22
2.4.2. Povinnost chránit.....	22
2.4.3. Povinnost naplňovat	23
2.5. Další pojmy charakterizující závazky vyplývající z hospodářských, sociálních a kulturních práv.....	24
2.5.1. Minimální obsah závazku.....	25
2.5.2. Retrogresivní opatření	26
3. Vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv	27
3.1. Vývoj judikatury v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv	27
3.2. Soudní vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv v národních jurisdikcích	34
3.2.1. Indie.....	34
3.2.2. Jihoafrická republika	38

3.2.3. Další země	43
3.3. Vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv mimo národní jurisdikce.....	45
3.4. Rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech pomocí občanských a politických práv	49
3.5. Faktory ovlivňující rozhodování v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv.....	50
3.5.1. Nárůst konstitucionalizace	51
3.5.2. Institucionální uspořádání právního systému	51
3.5.3. Existence judikatury	51
3.5.4. Charakteristika jurisdikcí	52
3.5.5. Úroveň realizace hospodářských, sociálních a kulturních práv	52
3.5.6. Polycentrické dilema	53
3.6. Povaha rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech	54
Závěr.....	56
Seznam použitých zdrojů.....	59

Úvod

Justiciabilita hospodářských, sociálních a kulturních práv, tedy možnost a oprávněnost jejich soudního vymáhání, je předmětem doktrinárních debat již několik desítek let. V poslední době došlo ke značnému nárůstu judikatury, ve které soudy a další orgány posuzovaly případy týkající se těchto práv. Tato práce si klade za cíl prozkoumat, do jaké míry mohou být hospodářská, sociální a kulturní práva předmětem soudního přezkumu, a to jak s ohledem na různé státy či regiony, tak i s ohledem na jednotlivá práva. Práce se tedy primárně zaměřuje na justiciabilitu H-S-K práv na národní úrovni, i když okrajově si všímá též stavu na úrovni mezinárodní, před mezinárodními soudními a kvazisoudními orgány.

Diplomová práce reflektuje poznatky získané ze studií kvalifikovaných odborníků z celého světa. Tyto studie detailně analyzují klíčové teoretické aspekty problematiky, kterou se diplomová práce zabývá. V některých z těchto studií jsou analyzovány významné případy, které měly významný vliv na vývoj justiciability. Mnoho případů, jež se zde objevuje, bylo čerpáno prostřednictvím těchto studií. Mezi další zdroje, na které práce navazuje, patří soudní rozhodnutí národních soudů, judikatura mezinárodních orgánů a další relevantní materiály, což přispívá k vytvoření komplexního obrazu této problematiky.

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola pojednává o povaze lidských práv a o jejich vzájemné provázanosti. V této části dále je popsán nejprve koncept justiciability a následně je podrobněji analyzována justiciabilita lidských práv. Druhá část se zaměřuje konkrétně na hospodářská, sociální a kulturní práva. Kromě charakteristiky těchto práv je zdůrazněna jejich interpretace a význam na vnitrostátní i mezinárodní úrovni. V této části jsou představeny také důležité právní dokumenty, které zakotvují tato práva, s důrazem na Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jenž je zásadním právním instrumentem v této oblasti. Tato kapitola je zakončena vysvětlením několika pojmů, které blíže charakterizují povahu hospodářských, sociálních a kulturních práv. Třetí kapitola tvoří jádro této práce. Pojednává o vývoji judikatury týkající se hospodářských, sociálních a kulturních práv. V úvodu této části je vysvětleno, na jakých úrovních a jakými způsoby jsou tato práva vymáhána. Poté se zaměřuji na vnitrostátní vymáhání těchto práv, s důrazem na Indii a Jihoafrickou republiku, jelikož právě z těchto zemí pochází několik přelomových rozhodnutí, která velice ovlivnila vnímání justiciability hospodářských, sociálních a kulturních práv. V textu jsou dále ilustrovány i příklady případů, o kterých rozhodovaly mezinárodní orgány, ať už se jednalo o rozhodnutí s právní závazností, či bez ní. O socioekonomických právech bylo také poměrně často rozhodováno pomocí občanských a politických práv, o čemž pojednává

další část mé práce. Závěrečná část této práce analyzuje faktory, které ovlivňují způsob rozhodování o těchto právech a také shrnuje povahu rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

1. Lidská práva

1.1. Povaha lidských práv

Lidská práva jsou považována za univerzální a nezcizitelná, vzájemně závislá a provázaná. Podle mnohých názorů bývají považovány za přirozenoprávní a jsou jimi nadány všechny lidské bytosti. Od člověka jsou tato práva neoddělitelná, všechny lidské bytosti jsou jimi nadány již z podstaty své existence. Lidská práva jsou nezbytná pro důstojnost člověka a jeho život. Pro moderní společnost jsou tato práva nepostradatelná, bez jejich existence by se společnost dále nemohla efektivně rozvíjet.¹ V posledních letech se lidská práva stala běžnou součástí při posuzování právních vztahů mezi státy. Mezinárodní lidská práva jsou součástí mezinárodní právní úpravy a lze je také označit za jeden z prvků, podle kterého je možné posuzovat vyspělost právních systémů zemí.²

Je velmi obtížné určit, kam až sahají počátky právního zakotvení lidských práv. První myšlenky o nich se začínají objevovat už v dávných dějinách, přesto trvalo velice dlouho, než tato práva začala být vnímána v mezinárodním kontextu. V minulosti neexistovaly tak rozvinuté mezinárodní úpravy lidských práv jako dnes a jednotlivé státy měly své vlastní vnitrostátní právní normy nebo lidská práva vůbec neuznávaly, což vedlo k rozdílné ochraně práv v různých částech světa. Před vznikem mezinárodních úmluv a institucí byla spolupráce mezi státy obtížná. Avšak postupně se vyvinuly různé mezinárodní organizace a v rámci nich pak i mezinárodní úmluvy zaměřené na ochranu lidských práv a posílení spolupráce mezi státy.³

Důležitým milníkem, který přispěl k rozvoji lidských práv, bylo nepochybně založení Organizace spojených národů dne 24. října roku 1945, kdy došlo k ratifikaci Charty OSN Spojenými státy americkými, Čínou, Velkou Británií a většinou ostatních signatářských zemí.⁴

Ovšem samostatná existence lidských práv nezaručuje jejich ochranu. Klíčem k ochraně lidských práv ve společnosti je možnost tato práva vymáhat, tedy jejich justiciabilita. Koncept justiciability bývá zmiňován především v souvislosti s hospodářskými, sociálními a kulturními

¹ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

² D'AMATO, Anthony. The Concept of Human Rights in International Law. *Columbia Law Review*, 1982, 82(6), 1110–1159. DOI: 10.2307/1122161.

³ D'AMATO, Anthony. The Concept of Human Rights in International Law. *Columbia Law Review*, 1982, 82(6), 1110–1159. DOI: 10.2307/1122161.

⁴ OSN ČESKÁ REPUBLIKA. Historie. *Osn.cz* [online]. © 2024 [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://osn.cz/osn/historie/>

právy, jelikož právě tato skupina lidských práv byla v minulosti často považována za pouhé principy. Jejich justiciabilita tak byla podrobena mnoha doktrinárním debatám.⁵

Pokud by tato práva nebyla justiciabilní, nebylo by možné povinnosti vyplývající z nich vymáhat před soudem, stala by se pouhými hodnotami, ze kterých by neplynuly žádné reálné účinky, což by v tomto ohledu znemožňovalo účinnou ochranu společnosti.⁶

1.2. Kategorie lidských práv

Z teoretického pohledu existuje několik hledisek, na základě nichž lze rozdělovat lidská práva. Velice často se v souvislosti s lidskými právy mluví o generacích. Pojem generace by měl charakterizovat skutečnost, že jednotlivé kategorie práv na sebe navazují. Aby se tak mohla prosadit novější generace, musí být již zakotvena generace předchozí. Zpravidla se lidská práva dělí do tří, případně čtyř generací. Autorem koncepce tří generací je česko-francouzský právní teoretik Karel Vašák, později se ale začal objevovat i koncept čtyř generací.⁷

První generace zahrnuje základní lidská práva, bývá tedy spojována s právy osobními, občanskými, politickými. Tato práva jsou nejstarší, jejich primárním účelem je ochrana jedince před státem. Příkladem může být svoboda projevu či právo na život. Bývá uváděno, že tato práva zpravidla vyžadují od státu zdržení se zásahu do nich, což se označuje jako negativní povinnosti.⁸ Naopak naprostá většina z nich, alespoň na první pohled nevyžaduje od státu aktivní chování, se kterým bývá spojováno financování, plnění dalších cílů a povinností atd. I proto justiciabilita těchto práv nikdy nebyla předmětem debat, nýbrž se považovala za prostý fakt. Pokud se ale na garanci práv tzv. první generace zaměříme blíže, dospějeme k závěru, že i tato práva vyžadují aktivní chování státu a jsou s nimi spojeny velké výdaje. Jak jinak by mohlo být zaručeno právo volit či právo na spravedlivý proces než aktivním přístupem státu? Ve svojí práci tuto problematiku ale dále nebudu rozvíjet, jelikož se zaměřím na následující generaci lidských práv.⁹

⁵ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

⁶ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

⁷ PRUTHIE, Annie. Evolution of Human Rights. In: *Drishtiiias.com* [online]. 27. 7. 2022 [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.drishtiiias.com/blog/evolution%20of%20human%20rights>

⁸ PRUTHIE, Annie. Evolution of Human Rights. In: *Drishtiiias.com* [online]. 27. 7. 2022 [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.drishtiiias.com/blog/evolution%20of%20human%20rights>

⁹ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 135. ISBN 9780198860112.

Za druhou generaci jsou považována hospodářská, sociální a kulturní práva, jejichž justiciabilita bude předmětem této práce. Na rozdíl od lidských práv první generace byla tato práva formulována později, což úzce souvisí s postupným vývojem společnosti. K jejich významnému zdokonalení došlo na přelomu 19. a 20. století v rámci rozvoje demokracie. Tato práva nebyla v minulosti považována za klíčově důležitá, jelikož velká část států je vnímala pouze jako principy a hodnoty spíše než reálné závazky, které jsou hodny ochrany a jejichž porušení je třeba vymáhat před soudem. Vzhledem k tomu, že hierarchizace hodnot je velmi subjektivní, státy vnímaly tyto „hodnoty“ odlišně a bylo náročné je transformovat do podoby pozitivního práva. Povaha hospodářských, sociálních a kulturních práv je více nejednoznačná, než jak je tomu u občanských a politických práv, a právě proto je jejich justiciabilita předmětem rozsáhlých debat.¹⁰ Podle některých, v dnešní době již spíše překonaných názorů je tato skupina lidských práv považována spíše za aspirace a politické cíle než za reálně vymahatelná práva.¹¹

Třetí generace je chápána různorodě, ale zpravidla do ní bývají zařazena práva solidární a kolektivní.¹²

1.3. Justiciabilita

Na úvod bych ráda uvedla, co se pojmem justiciabilita jako takovým vůbec rozumí. V širším smyslu pod ni lze zahrnout všechny otázky, které jsou vhodné k řešení před soudem. V užším smyslu justiciabilita odpovídá na otázku, zda o určité problematice může rozhodovat soud. Justiciabilita by se tudíž dala popsat jako právo požadovat nápravu před nestranným orgánem v případě, kdy je právo porušeno, anebo pokud hrozí, že k jeho porušení dojde.¹³

Co se přesně rozumí pojmem nezávislý a nestranný orgán? Orgán je nezávislý, pokud nepodléhá kontrole ani vlivu těch, jejichž jednání je před ním projednáváno. Nestrannost orgánu potom znamená, že tento orgán rozhoduje pouze a jedině na základě faktů a platného

¹⁰ CORNESCU, Adrian Vasile. Essential Features of a Law on Freedom of Religion or Belief In: *Sborník Dny práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 101–111 [cit. 2023-12-07]. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Cornescu_Adrian_Vasile.pdf

¹¹ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 371. [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

¹² CORNESCU, Adrian Vasile. Essential Features of a Law on Freedom of Religion or Belief In: *Sborník Dny práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 101–111 [cit. 2023-12-07]. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Cornescu_Adrian_Vasile.pdf

¹³ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

práva, přičemž není nijak zaujat vzhledem k jedné či druhé straně. Ideálně by tento nestranný a nezávislý orgán měl disponovat pravomocí, která umožní povinnému subjektu uložit nějakou povinnost (což může být například povinnost konat nebo se zdržet).¹⁴

Je také důležité odlišovat justiciabilitu a přímo aplikovatelné smlouvy. Přestože výsledný efekt může být dost podobný, jelikož oba instituty určují, které právo může být vymáháno před soudem, jde o dva naprosto rozdílné instituty. Často se uvádějí čtyři hlavní rozdíly mezi nimi, které pomáhají tyto instituty odlišovat. Jedná se o zdroje, úroveň, důvody a absolutnost účinků. Co se týče zdrojů, přímá aplikovatelnost je typický rys smluv a jejich ustanovení, zatímco justiciabilita je spíše obecnější rys, který se může projevit u jakéhokoliv právního pravidla.¹⁵

Úroveň, kde jsou tyto instituty používány, se také velmi liší. Přímá aplikovatelnost je záležitost pouze vnitrostátního práva, jelikož stát vždy musí (ať už se jedná o vnitrostátní, či mezinárodní smlouvu) aplikovat mechanismy, které převedou pravidla vyplývající ze smlouvy do praxe a učiní je právně vymahatelnými. Justiciabilita je opět obecnější rys, který se prolíná všemi právními řády. Dále lze přímou aplikovatelnost a justiciabilitu odlišit podle důvodů, na základě kterých se lze či nelze odvolat. Pokud smlouvy nejsou přímo použitelné, je to buď z toho důvodu, že neobsahují pravidla určená přímo jednotlivcům anebo normy určené přímo jednotlivcům, anebo tyto normy nejsou dostatečně určité, a z toho důvodu vyžadují vnitrostátní prováděcí akty. Ne-justiciabilita může být odvozena ze stejných důvodů jako přímá použitelnost, ale i z dalších. A jak je to s absolutností účinků? Ne-justiciabilní pravidla nemohou být vymáhána u soudů za žádných okolností, ale nepřímo použitelná pravidla mohou být před soudy vymáhána, a to za podmínek a v rozsahu, že vnitrostátní pravidla, která překonají původní nedostatky těchto norem, budou vhodně implementována.¹⁶

¹⁴ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 374 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

¹⁶ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 374 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

1.4. Justiciabilita lidských práv

Justiciabilitou lidských práv, jak již bylo naznačeno v úvodu, se rozumí schopnost požadovat nápravu před soudem/soudní cestou v případě, že je lidské právo porušeno anebo hrozí, že bude porušeno. Předpokladem pro takovéto zjednání nápravy je existence nezávislého a nestranného orgánu a jeho oprávněnost rozhodnout a přiznat obětem přiměřené zadostiučinění. Justiciabilní práva poskytují oprávněným z těchto práv možnost vymáhat svá práva u soudu. Dále v textu vysvětlím, proč byly tyto názory vyvráceny a hospodářská, sociální a kulturní práva jsou justiciabilní stejně jako práva občanská a politická¹⁷.

Justiciabilita poskytuje obětem, do jejichž práv bylo zasaženo, přístup ke spravedlnosti a tím jim pomáhá získat náhradu za utrpěnou újmu. Také odrazuje od případného budoucího porušování lidských práv. Díky justiciabilitě soudy neustále upřesňují lidskoprávní normy obsažené v právním řádu a tím neustále zlepšují dosaženou úroveň ochrany základních práv, která je například v ČR zaručena ústavou. Jelikož se justiciabilita nedá popsat ani jako právní pravidlo, ani jako funkce jednotlivých práv, vedly se o ni v souvislosti s lidskými právy rozsáhlé debaty. Jak jsem již zmínila výše, zejména hospodářská, sociální a kulturní práva bývají předmětem diskusí. V další části textu se budu zabývat vysvětlením toho, proč jsou tato práva justiciabilní, a tudíž reálně vymahatelná stejně jako práva občanská a politická.¹⁸

¹⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 374 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

¹⁸ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf> .

2. Hospodářská, sociální a kulturní práva

2.1. Charakteristika hospodářských, sociálních a kulturních práv

K objasnění justiciability hospodářských, sociálních a kulturních práv je nutné přiblížit jejich povahu a kontext jejich rozvoje v judikatuře. Mezinárodní společenství zastává myšlenku, že všechna lidská práva jsou nedělitelná, vzájemně závislá a také mají stejnou důležitost, na což odkazuje Vídeňská deklarace z roku 1993. Tato deklarace byla přijata na Světové konferenci o lidských právech, potvrzuje význam hospodářských, sociálních a kulturních práv a zdůrazňuje právě nedělitelnost a vzájemnou provázanost lidských práv bez ohledu na jejich charakter. Také klade důraz na jejich univerzálnost a rovnost.¹⁹

Hospodářská, sociální a kulturní práva státy po dlouhou dobu poměrně opomíjely, proto bylo velmi náročné vymáhat je ve vnitrostátních soudních systémech. Často se objevovaly názory, že tato práva nelze řešit nebo prosazovat prostřednictvím soudního systému. Překlenutí těchto názorů napříč státy po celém světě je důležité k tomu, aby hospodářským, sociálním a kulturním právům bylo před soudy přiznáno stejné postavení jako právům občanským a politickým, jelikož oba soubory práv mají stejnou důležitost, a zaslouží si tudíž i stejnou oporu v právu.²⁰

Z pohledu států se totiž často jednalo spíše o principy než o reálně vymahatelná práva, která by mohla být posuzována a vymáhána soudy. Další důvod, který nepřispěl k rozvíjení jejich soudní vymahatelnosti, je, že tato práva bývají často považována za „pozitivní práva ukládající státu pozitivní závazky, což je také jedním z důvodů, proč nebyla uznávána v takové míře jako práva občanská a politická“.²¹

Práva první generace bývají spojována spíše s negativními povinnostmi státu, například vyvarovat se zásahu do práva volit atd. Má se za to, že pozitivní závazky převažující u druhé generace lidských práv ukládají státu více povinností, jelikož stát musí aktivně podnikat kroky směrem k zajištění těchto závazků, přičemž tyto aktivní kroky jsou pro něj finančně náročnější,

¹⁹ OSN ČESKÁ REPUBLIKA. *Vše co jste chtěli vědět o Spojených národech* [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2010 [cit. 2024-01-10]. ISBN 978-80-86348-12-4. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/vse-co-jste-chteli-vedet-o-osn.pdf>

²⁰ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

²¹ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

než jak je tomu u negativních závazků. Na druhou stranu finanční i jiná nenáročnost negativních závazků není zcela jednoznačná. Například právo volit vyžaduje od státu kromě jeho zaručení i spoustu aktivních kroků jako zaslat volební lístky, zajistit volební komise atd., přičemž všechny tyto úkony jsou nemalými výdaji státního rozpočtu.²²

V minulém století se tyto myšlenky začaly postupně přeměňovat a také se výrazně rozšířila judikatura v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv, kterým se tudíž dostalo mnohem většího zastoupení před soudy ve státech po celém světě. Hospodářská, sociální a kulturní práva začínala být výraznějším předmětem debat ve společnosti na přelomu 20. století. K tomu přispěla například i industrializace společnosti, v jejímž důsledku byly vidět rozdíly způsobující nerovnost ve společnosti, což mohlo být pozorováno například v rámci práva na práci, například nerovné pracovní podmínky či rozdíly ve mzdách. Za další důvod rozvoje socioekonomických práv mohou být považovány i pandemie (zejména ve 20. století), které státy přiměly ke spolupráci, ale také se tím projevil nutný společný standard ochrany lidí, jenž by zajistil, aby nedocházelo k nerovnému přístupu, nebo aby se alespoň úroveň ochrany mezi státy co nejvíce vyrovnala.²³

2.2. Mezinárodní dokumenty obsahující hospodářská, sociální a kulturní práva

Mezinárodní dokumenty, které zakotvují lidská práva, jsou velmi významným nástrojem pro ochranu lidské důstojnosti a zajištění rovnosti. Mezinárodní úmluvy a smlouvy, jako například Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, jsou klíčovými nástroji pro ochranu a prosazování lidských práv. Důležité je, aby státy dodržovaly tyto smlouvy a aby byla přijímána opatření k zajištění jejich vymáhání v souladu s principem nedělitelnosti všech lidských práv. Hospodářská, sociální a kulturní práva jsou zakotvena v nejrůznějších mezinárodních úmluvách a deklaracích, čímž poskytují rámec pro ochranu a podporu lidských práv na celém světě.²⁴

²² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lidskoprávní mechanismy na úrovni EU a otázky související*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s. 27. ISBN 978-80-7598-623-8.

²³ MCCORQUODALE, Robert. History. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 9. ISBN 9780198860112.

²⁴ FOWKES, James. Normal Rights, Just New: Understanding the Judicial Enforcement of Socioeconomic Rights. *American Journal of Comparative Law*, 2014, 62(4), 723. ISSN 0002-919X

Jedním z nejdůležitějších lidskoprávních dokumentů je bezpochyby Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata na půdě Organizace spojených národů v roce 1948. Deklarace poskytuje „společný standard, kterého by měly dosáhnout všechny národy“, přičemž se snaží o univerzální uznání lidských práv vcelku a nerozděluje je podle kategorií.²⁵ Všeobecná deklarace lidských práv přímo zakotvuje některá lidská práva, jak občanská a politická, tak hospodářská, sociální a kulturní. Navzdory její právní nezávaznosti je velice důležitým dokumentem, který ovlivnil mnoho následujících mezinárodních úmluv.²⁶ Klíčovým mezinárodním dokumentem v oblasti socioekonomických práv je bezpochyby Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který byl přijat vedle Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a který bude podrobněji rozebrán v další části práce. K úplnosti je také nutné zmínit jeho opční protokol²⁷ stanovující mechanismus podávání individuálních stížností, podobně jako je tomu u občanských a politických práv. Vzhledem k tomu, že myšlenka, že by hospodářská, sociální a kulturní práva mohla být rozhodována mezinárodním orgánem, se nesečkala s bezpodmínečným přijetím, musel Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva oznámit, že při rozhodování o těchto právech bude postupovat podle testu přiměřenosti.²⁸

Mezi další důležité mezinárodní úmluvy, které v sobě zakotvují ustanovení o hospodářských, sociálních a kulturních právech, řadíme například Úmluvu o právech dítěte,²⁹ která stanovuje práva dětí včetně například práva na zdravotní péči či vzdělání. Dále jsou tato práva zahrnuta v Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen³⁰, jež obsahuje například právo na pracovní rovnost, ochranu před diskriminací nebo například Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením³¹. Všechny tyto mezinárodní dokumenty inklinují

²⁵ MCCORQUODALE, Robert. History. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 9. ISBN 9780198860112.

²⁶ UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Universal Declaration on Human Rights [online]. New York: OSN, 1948. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

²⁷ UNHR OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER. Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. [online]. [cit. 2. 024-01-10] Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-international-covenant-economic-social-and>

²⁸ FOWKES, James. Normal Rights, Just New: Understanding the Judicial Enforcement of Socioeconomic Rights. *American Journal of Comparative Law*, 2014, 62(4), 723. ISSN 0002-919X.

²⁹ UN COMMISSION ON HUMAN RIGHTS. Convention on the Rights of the Child [online]. 1990, [cit. 2023-12-10] Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unchr/1990/en/47325>

³⁰ UN GENERAL ASSEMBLY. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women [online]. 1979. [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/1979/en/1375>

³¹ UN GENERAL ASSEMBLY. Convention on the Rights of Persons with Disabilities [online]. 2007. [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2007/en/49751>

k univerzálnímu pojetí lidských práv a k tomu, že všechna lidská práva jsou navzájem provázána. I z toho je tedy vidět, že hospodářská, sociální a kulturní práva nelze považovat za sekundární, ne tak důležitou kategorii jako občanská a politická práva, jelikož všechna lidská práva mají stejnou důležitost.³²

Lidská práva jsou zakotvena i na regionální úrovni, proto je vhodné zmínit úmluvy i z této sféry. Mezi dokumenty obsahující hospodářská, sociální a kulturní práva řadíme například Evropskou úmluvu o lidských právech a její první protokol a Evropskou sociální chartu. Co se týče afrického regionu, důležitými dokumenty pro hospodářská, sociální a kulturní práva jsou bezpochyby Africká charta o lidských právech a právech národů či Africká charta práv a blaha dítěte. Z amerického kontinentu pak stojí za zmínku Americká deklarace práv a povinností člověka či Americká úmluva o lidských právech a v jejím kontextu Dodatkový protokol ze San Salvador³³, který tuto úmluvu doplňuje o hospodářská, sociální a kulturní práva.³⁴

Celkově lze shrnout, že lidská práva, včetně hospodářských, sociálních a kulturních, jsou zakotvena v řadě mezinárodních i regionálních dokumentů, které stanovují normy pomáhající zajišťovat dodržování a ochranu socioekonomických práv.

2.3. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech byl přijat Valným shromážděním OSN dne 16. 12. 1966. Obsahuje závazky států k zajištění práv, jako například práva na práci, spravedlivé a příznivé pracovní podmínky, vzdělání a účast na kulturním životě. Společně s ním byl přijat i Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.³⁵ Oba pakty, které byly výsledkem dlouholetých debat, vstoupily v platnost v roce 1976. Jedná se o právní nástroje, které mají závazný charakter a které stanovují smluvním státům konkrétní povinnosti

³² NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

³³ MCCORQUODALE, Robert. History. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 25 ISBN 9780198860112.

³⁴ OSN. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinar.pakt-obc.a.polit_prava_.pdf

³⁵ MCCORQUODALE, Robert. History. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 25 ISBN 9780198860112.

³⁶ OSN. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinar.pakt-obc.a.polit_prava_.pdf

chránit obě kategorie práv.³⁶ Dohled nad dodržováním Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech vykonává Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva.³⁷

Vzhledem k tomu, že se jedná o právně závazný dokument, státy mají povinnost dodržovat závazky z něj vyplývající. Zároveň musí být vykládán ve světle pravidel mezinárodního práva, dále v souladu se svým předmětem a účelem, přičemž se musí zohlednit ekonomické a sociální faktory jednotlivých smluvních stran. Smyslem jeho přijetí bylo vdechnout život právům, která kvůli své komplikovanosti a relativní neurčitosti bývala často podceňována.³⁸

Pakt je rozdělen do pěti částí. Preambule, společná pro oba pakty, odkazuje na vrozenou důstojnost lidských práv a na to, že lidská práva vyplývají z vrozené důstojnosti lidské bytosti a státy mají povinnost podporovat všeobecné dodržování lidských práv a svobod.³⁹

První část, což je svým obsahem zároveň článek 1 tohoto Paktu, zakotvuje právo národů na sebeurčení. Ve druhé části nalezneme obecná ustanovení. Je zde obsažen závazek k postupnému dosažení plného uskutečnění H-S-K práv bez diskriminace, a také za použití všech vhodných prostředků, včetně mezinárodní spolupráce, což bude podrobněji rozebráno níže. Dále jsou v této části obsaženy pravidla výkladu Paktu včetně podmínek, za kterých mohou být tato práva omezena. Třetí část obsahuje výčet konkrétních práv. Nalezneme zde například právo na vzdělání, právo na právo příležitost vydělávat si na živobytí svojí prací, právo na uspokojivé pracovní podmínky, právo na kolektivní vyjednávání, či právo na sociální zabezpečení. V části čtvrté jsou zakotveny mechanismy pro předkládání zpráv státy o přijatých opatřeních a pokroku směrem k naplnění práv z Paktu, ustanovení o mezinárodní spolupráci a také mechanismy fungování Rady pro hospodářská sociální a kulturní práva, jež sleduje plnění závazků členských států. V poslední, páté části jsou obsažena ustanovení o podpisu, ratifikaci a účinnosti Paktu.⁴⁰

³⁶ PINTO, Mónica. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. In: *Ohchr.org* [online]. 3. 1. 1976 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

³⁷ NOVÁKOVÁ, Veronika. Jak se daří ČR naplňovat Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech? In: *Centrum lidských práv* [online]. 29. 7. 2022 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskoprava.cz/jak-se-dari-cr-naplnovat-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-kulturnich-pravech>

³⁸ QUINN, Gerrard a Phillip ALSTON. The Nature and scope of States Parties' Obligations under the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 1993, 9(2), 617. ISSN 1085-794X.

³⁹ OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

⁴⁰ OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

Jedním ze zásadních článků pro celou mezinárodní smlouvu je bezpochyby článek 2(1), který popisuje povahu obecných smluvních závazků, jež jsou pro státy závazné. Zbylá ustanovení v paktu je potřeba vykládat ve vzájemné souvislosti s tímto obecným ustanovením.⁴¹

„1. Každý stát, který je smluvní stranou tohoto Paktu, se zavazuje podniknout individuálně i prostřednictvím mezinárodní pomoci a spolupráce, zejména ekonomické a technické, v maximální míře svých dostupných prostředků kroky k postupnému dosažení plného uskutečnění práv uznaných tímto Paktem všemi vhodnými prostředky, včetně zejména přijetí legislativních opatření.

2. Státy, které jsou smluvní stranou tohoto Paktu, se zavazují zaručit, že práva vyhlášená v tomto Paktu budou vykonávána bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

3. Rozvojové země mohou s ohledem na lidská práva a své národní hospodářství určit, v jakém rozsahu zaručí hospodářská práva uznaná v tomto Paktu osobám, které nejsou jejich státními příslušníky.“⁴²

Povaha závazků stanovených v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech je tedy následovná. Státy mají povinnost zajišťovat a chránit práva uvedená v paktu. To zahrnuje přijímání legislativních, administrativních a jiných opatření k zajištění, aby tato práva byla respektována, chráněna a naplňována. Dále pakt uznává, že plné uplatňování některých práv může být postupné vzhledem k ekonomickým, sociálním a kulturním podmínkám. Státy mají závazek podniknout kroky k postupnému dosažení plného uskutečnění práv obsažených v paktu, a to individuálně, ale i prostřednictvím mezinárodní spolupráce, a to za použití svých maximálních dostupných zdrojů.⁴³

Prvky tohoto článku budou nyní rozebrány podrobněji, jelikož svým obsahem, jak jsem již zmínila, ovlivňují výklad celého mezinárodního dokumentu. Konkrétně se zaměřím na

⁴¹ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁴² OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

⁴³ INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS. *Přístup ke spravedlnosti z hlediska hospodářských, sociálních právech*. [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2021 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/09/Module-3-Pr%CC%8Ci%CC%81stup-ke-spravedlnosti-z-hlediska-hospoda%CC%81r%CC%8Csky%CC%81ch-socia%CC%81lni%CC%81ch-a-kulturni%CC%81ch-pra%CC%81v.pdf>

slovní spojení „progresivní realizace“, „maximum svých dostupných zdrojů“, „podniknout kroky“ a „prostřednictvím mezinárodní spolupráce“, které tento článek zakotvuje, ať už doslovně, či nikoli.

2.3.1. Progresivní realizace

Pod tímto pojmem si můžeme představit povinnost podniknout kroky s cílem postupného dosažení plného uskutečnění práv zaručených paktem. Progresivní realizace je jedním z hlavních rozdílů, jímž se Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech odlišuje od Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který stanovuje okamžitý závazek států respektovat a zajistit všechna relevantní práva.⁴⁴ Termínem progresivní realizace se ale nemyslí zbavení se státu povinnosti splnit celý závazek. Jde o to, že splnění závazků týkajících se hospodářských, sociálních a kulturních práv vyžaduje určitou flexibilitu reflektující světovou realitu a obtížnosti, které jsou s implementováním závazků spojeny pro každou zemi. Mezinárodní pakt ponechává státu určitý prostor pro rozhodnutí o vhodném časovém rámci pro každou konkrétní zemi a o přidělení zdrojů. Smlouva tedy poukazuje na to, že objektivní schopnosti států plnit své závazky se liší a mohou se v průběhu času měnit.⁴⁵

Na druhou stranu konkrétní povinnost, která je pro státy závazná, musí být vyjádřena přesně ve světle celého paktu, jenž si klade za cíl určit přesné závazky pro smluvní strany. Progresivní realizace ukládá a zároveň umožňuje stanovovat závazky směrem k plnému dosažení práva tak rychle a efektivně, jak je pro danou zemi v konkrétním případě možné.⁴⁶

Přestože úplná realizace práv může být dosažena postupně, kroky k jejímu dosažení musí smluvní strana neboli stát začít podnikat okamžitě. Tyto kroky by měly být promyšlené, konkrétní a směřovat k úplnému splnění závazků v paktu. Co se týče prostředků, které by při realizaci měly být použity, článek 2 (1) stanovuje, že smluvní strana k dosažení závazků plynoucích ze smlouvy použije „všechny vhodné prostředky.“⁴⁷ V souvislosti s tím vyzdvihuje legislativní opatření, protože dodržování smlouvy nebude možné, pokud mu vnitrostátní

⁴⁴ OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

⁴⁵ QUINN, Gerrard a Phillip ALSTON. The Nature and scope of States Parties' Obligations under the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 1993, 9(2), 172. ISSN 1085-794X.

⁴⁶ Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech 1966, článek 2 dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>.

⁴⁷ Článek 2 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech 1966, článek 2 dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>.

legislativní úprava nebude poskytovat dostatečnou oporu v zákoně. Typickými oblastmi, kde zpravidla bývá nutné přijmout legislativní opatření za účelem dodržování povinností vyplývajících z mezinárodních smluv, jsou potom například zdravotnictví nebo vzdělávací systém.⁴⁸ K legislativním opatřením je ale nutné dodat, že i pokud pakt explicitně stanovuje přijetí určitých právně závazných opatření, nevyčerpává tím způsoby naplnění konkrétního závazku a pro stát to neznamená přestat podnikat další kroky. Formulace „všechny vhodné prostředky“ by naopak měla být chápána v plném rozsahu.⁴⁹

Závazek podniknout kroky „všemi vhodnými prostředky“ se tedy neomezuje pouze na legislativní opatření. Může být například dosažen i nastavením vhodného ekonomického systému či vládou, která vhodně činí opatření směrem k dosažení závazků plynoucích z paktu, a to za předpokladu, že uvnitř státu budou dodržována a respektována všechna lidská práva. Každý stát sám posoudí, které prostředky jsou za daných okolností ty „vhodné“ a které povedou ke splnění závazků v paktu. Vhodnost není vždy jednoznačná, je nutno ji posuzovat v kontextu každého jednotlivého práva. Za účelem posouzení „vhodných prostředků“ státy ve svých zprávách předkládaných Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva uvádějí nejen, jaké prostředky k dosažení svých cílů použily, ale i důvody, o které se opíraly při vyhodnocení, že tyto prostředky jsou nejvhodnější. Zda stát využil opravdu ty nejvhodnější prostředky, poté posuzuje Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva.⁵⁰

2.3.2. Maximum svých dostupných zdrojů

Jak již bylo řečeno, stát musí vždy splnit alespoň jádro závazku. Aby tak učinil, musí využívat „maxima svých dostupných zdrojů“. Aby si stát mohl „připsat“ selhání závazku, tedy prokázat nemožnost splnění i minimálního jádra závazku, musí prokázat, že vynaložil veškeré úsilí. Toto úsilí musí být vynaloženo za použití všech zdrojů, které má k dispozici, ve snaze tyto závazky plnit a zároveň ve snaze plnit jejich esenciální obsah přednostně. I v případě, kdy stát opravdu nedisponuje dostatečnými zdroji ke splnění alespoň jádra závazku, mu ale zůstává povinnost zajistit co nejširší okruh relevantních práv, jaký je za daných okolností možný.

⁴⁸ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁴⁹ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁵⁰ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

A podle čeho se míra dostupných zdrojů určuje? Zpravidla lze prahovou hodnotu určit podle stavu ekonomiky, který v dané zemi panuje. Při určování výše a způsobu vynaložených prostředků má stát velmi širokou míru uvážení, nicméně ani ta nesmí být neomezená, jelikož to by v konečném důsledku vedlo k zániku existence jakéhokoliv skutečného závazku.⁵¹

2.3.3. Podniknout kroky

Článek 2(1) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech zmiňuje obecnou povinnost podniknout kroky směrem ke splnění závazků. Podle názorů tvůrců paktu a některých odborníků, kteří se podíleli na tvorbě paktu, poté měly být v jednotlivých člancích stanoveny konkrétní kroky, jež je třeba podniknout ke splnění závazku. V praxi se ale způsoby stanovení závazků v paktu velice odlišují. Jako příklad lze uvést články 9 a 11. Zatímco článek 11 obsahuje výčet kroků týkajících se práva na osvobození od hladu, článek 9 pouze uznává právo na sociální zabezpečení, ale nezmiňuje žádné další kroky, které by určovaly, jak toho dosáhnout.⁵²

2.3.4. Prostřednictvím mezinárodní spolupráce

Toto ustanovení odkazuje na zdroje uvnitř státu, ale i zdroje dostupné od mezinárodního společenství. Například články 11, 15 či 25 Mezinárodního paktu odkazují na důležitost mezinárodní spolupráce, která je jako taková závazná pro všechny státy, ale už z logiky věci je zřejmé, že by ji měly poskytovat státy, jež jsou v pozici umožňující pomáhat ostatním.⁵³

2.4. Tripartitní povinnosti

Pro úplnost je důležité zmínit, jakým způsobem se přistupuje k povaze povinností vyplývajících pro státy z Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Jak je již uvedeno výše, u těchto práv převažují pozitivní povinnosti státu, jelikož stát musí aktivně podnikat kroky k zajištění práv této generace. Nicméně (nejen) v souvislosti s hospodářskými, sociálními a kulturními právy se hovoří o tzv. tripartitních povinnostech,

⁵¹ QUINN, Gerrard a Phillip ALSTON. The Nature and scope of States Parties' Obligations under the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 1993, 9(2), 177. ISSN 1085-794X.

⁵² QUINN, Gerrard a Phillip ALSTON. The Nature and scope of States Parties' Obligations under the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 1993, 9(2), 165. ISSN 1085-794X.

⁵³ QUINN, Gerrard a Phillip ALSTON. The Nature and scope of States Parties' Obligations under the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 1993, 9(2), 186. ISSN 1085-794X.

čímž se má na mysli povinnost respektovat, naplňovat a chránit.⁵⁴ Výbor pro hospodářská práva totiž v rámci různých druhů povinností státu vytvořil tuto klasifikaci, podle které v sobě každé lidské právo zahrnuje tyto tři aspekty. Toto rozdělení pomáhá i při zkoumání jejich justiciability.⁵⁵

2.4.1. Povinnost respektovat

Tato povinnost ukládá, aby se stát zdržel nepřiměřených zásahů do používání práv či svobod. Spočívá tedy v tom, že chrání jedince proti státu v případě neoprávněných zásahů. Tato povinnost je soudně postižitelná například v případě ochrany před nuceným vystěhováním, před svévolným ukončením pracovního poměru ve veřejném sektoru či v případě ochrany zdraví ze strany státních subjektů.⁵⁶

2.4.2. Povinnost chránit

Tato povinnost pro stát znamená zabránit třetím osobám neoprávněně zasáhnout do užívání určitého práva či svobody. V rámci povinnosti chránit se tedy klade důraz na opatření státu, která jsou nutná k zabránění či zastavení zásahu třetí strany. Potřebné ochrany hospodářských, sociálních a kulturních práv se dosahuje například státní regulací chování soukromých osob či správními i soudními sankcemi, které jsou uplatňované vůči třetím stranám, jež nedodržují předpisy. Těmi jsou například pronajímatelé, zaměstnavatelé či poskytovatelé zdravotních služeb nebo vzdělávací péče.⁵⁷

Soudní zásah v tomto případě bývá velmi podobný sporům v oblasti občanských a politických práv, jejichž cílem je požadovat ochranu od státu před jednáním či nečinností soukromých subjektů. Přístup k některým ze základních hospodářských, sociálních a kulturních práv je často do velké míry ponechán na tržních silách, což jsou soukromé osoby. Stát musí na soukromé osoby dohlížet a regulovat jejich chování, přičemž čím větší nerovnost mezi stranami

⁵⁴ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 135. ISBN 9780198860112

⁵⁵ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

⁵⁶ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 136. ISBN 9780198860112.

⁵⁷ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 136. ISBN 9780198860112.

existuje, tím významnější a důležitější regulační povinnost je (například pracovně právní vztahy). Povinnost chránit se projevuje například při soudní ochraně před soukromě prováděným nuceným vystěhováním či při soudní ochraně pracovněprávních podmínek na pracovních trzích.⁵⁸

2.4.3. Povinnost naplňovat

V rámci povinnosti naplňovat má stát závazek usnadňovat, podporovat a poskytovat přístup k hospodářským, sociálním a kulturním právům. Nejnutnější je povinnost dodržovat v případech, kdy je přístup k právům značně omezený nebo ani neexistuje. Stát by v tomto případě měl být aktivním činitelem, který je schopný zajistit lepší přístup k těmto právům. Tudíž musí podniknout vhodné kroky, ať už legislativní, administrativní, či další, v zájmu plné realizaci práva.⁵⁹

Povinnost naplňovat bývá velmi úzce spojována s hospodářskými, sociálními a kulturními právy, což ale neznamená, že se neprojevuje u občanských a politických práv. Uvedme si jako příklad právo na spravedlivý proces. Na první pohled se může zdát, že zde budou převažovat negativní povinnosti, zejména aby stát toto právo u každého jedince respektoval. Jak ale docílit práva na spravedlivý proces bez zajištění soudní pravomoci, zajištění úkonů jako například předvolání, předvedení, výslechů svědků, vazby, zajištění důkazů atd.? Všechny tyto úkony stojí stát nemalé množství finančních prostředků a vyžadují aktivní kroky státu směrem k jejich dokonání, což dohromady naplňuje právo na spravedlivý proces.⁶⁰

Tímto jsem chtěla ujasnit, že přestože povinnost naplňovat pravděpodobně převažuje u hospodářských, sociálních a kulturních práv, není omezena pouze na ně. V rámci této povinnosti se od státu vyžaduje například provádět kroky k zabránění diskriminace jednotlivých skupin obyvatel a mnoho dalších opatření.⁶¹

⁵⁸ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 136. ISBN 9780198860112.

⁵⁹ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 136. ISBN 9780198860112.

⁶⁰ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 136. ISBN 9780198860112.

⁶¹ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 137. ISBN 9780198860112.

2.5. Další pojmy charakterizující závazky vyplývající z hospodářských, sociálních a kulturních práv

Je také důležité zmínit, že Výbor pro hospodářská, sociální a kulturní práva poznamenává, že ne každá povinnost vyplývající z paktu se dá chápat ve smyslu postupné realizace, a tudíž některé povinnosti mají okamžitý účinek. Povinnosti mající okamžitý účinek musí státy splnit neprodleně po ratifikaci Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a nepřipouští se zde žádný odklad.⁶²

Výbor některé povinnosti výslovně označil za povinnosti mající okamžitý účinek. Mezi ně patří například povinnost podniknout kroky či přijmout opatření směřující k plnému naplnění práv obsažených v paktu a dále zákaz diskriminace. Uveďme si jako příklad stát, jehož opatření by diskriminovala obyvatele z nepřipustných důvodů, jako například rasy, náboženství atd. Takové jednání by znamenalo porušení zákazu diskriminace, tedy povinnosti, která má okamžitý účinek.⁶³

Toto rozlišení je důležité v rámci poskytování soudní ochrany. Lze totiž shrnout, že povinnosti mající okamžitý účinek mohou být posuzovány přímo rozhodovacími orgány a není zde prostor pro uvážení politických složek státu, jak je tomu u postupné realizace. Jedním ze subjektů, který výslovně použil tento přístup, byl kolumbijský ústavní soud. Při výkladu hospodářských, sociálních a kulturních práv uvedl, že povinnosti, které přímo souvisejí s ochranou života, mají okamžitý účinek. U povinností týkajících se rozvoje služeb uvedl, že k jejich splnění je potřeba přijmout legislativní či jiná vhodná opatření, přičemž se vůči nim uplatňuje progresivní realizace. Soud ale také uvedl, že pokud stát nepřijal vhodná opatření k postupné realizaci práva v přiměřeném časovém období, toto právo může být také předmětem soudního přezkumu.⁶⁴

Obecně lze konstatovat, že existence povinností s okamžitým účinkem znázorňuje schopnost hospodářských, sociálních a kulturních práv být při porušení okamžitě předmětem

⁶¹ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

⁶² COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

⁶³ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

⁶⁴ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

soudního přezkumu, což jen posiluje myšlenku, že hospodářská, sociální a kulturní práva nejsou pouhými principy, nýbrž ukládají reálné povinnosti, které jsou přímo vymahatelné a jejich nedodržení je sankcionováno.⁶⁵

2.5.1. Minimální obsah závazku

I přesto, že k plné realizaci práv může dojít postupně, kroky směrem k jejímu naplnění musí být podniknuty okamžitě. V souvislosti s jednotlivými hospodářskými, kulturními a sociálními právy, která jsou ze své podstaty velmi obsáhlá a v mnohých případech i velmi obtížná naplnit, hovoříme o jádru každého z těchto práv. Tím se má na mysli alespoň minimální úroveň zajištění jednotlivého práva, která musí být zajištěna ihned a která je základem pro úplné splnění závazku.⁶⁶

Pokud by například značná míra lidí ve státě neměla žádný přístup k jídlu nebo ke zdravotní péči či by neměla kde bydlet, stát by porušoval své závazky. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nemůže být vykládán ve směru, který by umožňoval naprostou „ignoraci“ některých závazků s tím, že budou dosaženy až za čas (stát by se odkazoval na progresivní realizaci).⁶⁷

Pokud by takto vykládán byl, byl by pakt zbaven svého *raison d'être* a nelze opomenout ani to, že se jedná o platnou mezinárodní smlouvu, která je právně závazná, a jak již stanovuje Vídeňská úmluva, „každá platná smlouva zavazuje smluvní strany a musí být jimi plněna v dobré víře“⁶⁸, a pojmy obsažené ve smlouvě musí být vykládány v souladu se svým obvyklým významem. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech musí být vykládán teleologicky, tedy v souladu se svým předmětem a účelem.⁶⁹

⁶⁵ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

⁶⁶ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁶⁷ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁶⁸ CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

⁶⁹ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

2.5.2. Retrogresivní opatření

Termínem progresivní realizace se rozumí postupně se posouvat směrem k cíli, nikoli nazpět. Obecně totiž platí zákaz retrogresivních opatření, čímž se rozumí opatření snižující již dosaženou úroveň ochrany lidských práv. Takové opatření je možné, pouze pokud bylo velice pečlivě zváženo, a musí být plně odůvodněno s ohledem na souhrn práv stanovených v paktu a musí být nutné a proporcionální.⁷⁰

Stát tedy musí prokázat jednak nutnost a proporčnost takových opatření a dále musí poskytnout důvodné ospravedlnění těchto opatření. Proč bylo nutno je použít? Zkusil i ostatní vhodné prostředky, pokud nějaké existují? Dokáže retrogresivní opatření skutečně zaručit ochranu práv zranitelných skupin obyvatel? To vše stát musí posoudit a musí prokázat, že všechna další opatření a dopady byly zváženy a že retrogresivní opatření je nutné.⁷¹

⁷⁰ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 144. ISBN 9780198860112.

⁷¹ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 144. ISBN 9780198860112.

3. Vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv

3.1. Vývoj judikatury v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv

V této části se zaměřím na právní vývoj judikatury, přičemž budu vycházet z konkrétních případů. V posledních desetiletích ve světě rapidně stoupl počet rozhodnutí vynesených soudy či jinými kompetentními orgány, která se týkají hospodářských, sociálních a kulturních práv. Postupný nárůst judikaturních a dalších rozhodnutí v této oblasti pomáhá utvářet přesný obsah a rozsah konkrétních práv a povinností vyplývajících z těchto práv. Neustále se zvyšujícím zastoupením v judikatuře také soudy po celém světě postupně odpovídají na otázku, zda jsou pro ně daná práva justiciabilní, a upřesňují konkrétní obsah těchto práv.⁷²

Soudní vymáhání má důležitou úlohu při rozvíjení chápání těchto práv, při poskytování ochrany těchto práv například prostřednictvím nápravných opatření v případech, kdy je do těchto práv zasaženo, a při rozhodování o přelomových případech, které mohou vést k systematickým institucionálním změnám s cílem zabránit porušování práv v budoucnu.⁷³

Vývoj soudního rozhodování v oblasti těchto práv je neustále se vyvíjející proces. Roviny vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv bychom obecně mohli rozdělit na národní, regionální a mezinárodní úroveň⁷⁴.

Pro některé země je vymáhání socioekonomických práv stále diskutabilní, jiné naopak významně ovlivnily vývoj rozhodování v této oblasti. Mezi země, které velmi významně ovlivnily vnímání hospodářských, sociálních a kulturních práv, se řadí Indie a Jihoafrická republika. Indii bývá připisováno, že jako první vytvořila relativně vyspělou judikaturu v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv. V 70. letech 20. století se v Indii objevily spory ve veřejném zájmu, které se týkaly občanských a politických práv, a tím se před soud nepřímou cestou dostala i socioekonomická práva, jelikož například právo na život zde bylo vykládáno tak široce, že do jeho obsahu byla zahrnována právě i hospodářská, sociální

⁷² COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

⁷³ DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights. *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

⁷⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 373 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

a kulturní práva.⁷⁵ Co se Jihoafrické republiky týče, byl to právě její ústavní soud, který vynesl několik přelomových rozsudků týkajících se hospodářských, sociálních a kulturních práv. Jihoafrická rozhodnutí se často týkala například bydlení či přístupu ke zdravotní péči a jihoafrický ústavní soud obecně k socioekonomickým právům přistupoval velmi progresivně.⁷⁶ Na vnitrostátní úrovni mají dále velký podíl judikatury v této oblasti latinskoamerické země a v menší míře potom i země postkomunistické.⁷⁷ K rozvíjení národní judikatury týkající se hospodářských, sociálních a kulturních práv ale dochází v nejrůznějších zemích po celém světě, což bude patrné i z této práce.

Na mezinárodní úrovni byla pomyslnou hranicí vymahatelnosti lidských práv hranice mezi právy občanskými a politickými na straně jedné a hospodářskými, sociálními a kulturními právy na straně druhé. Postupem času ale ne-justiciabilita socioekonomických práv začala být výrazně zpochybňována.⁷⁸ K tomu přispělo i založení Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva v roce 1985, jehož úkolem je provádět dohled nad dodržováním Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Jednou jeho činností je také vydávání obecných komentářů, které interpretují a upřesňují závazky vyplývající z paktu. K posílení justiciability socioekonomických práv přispělo i přijetí opčního protokolu k tomuto paktu, který jednotlivci umožňuje podat individuální či kolektivní stížnost při nedodržení jeho práv vyplývajících z paktu.⁷⁹ Přestože protokol vstoupil v platnost už v roce 2013, k letošnímu roku ho ratifikovalo pouze 26 států, mezi které mimo jiné nepatří Česká republika.⁸⁰ Pro porovnání Opčního protokolu k Mezinárodnímu paktu o občanských a politických

⁷⁵ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

⁷⁶ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

⁷⁷ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 373 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

⁷⁸ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 373 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

⁷⁹ NOVÁKOVÁ, Veronika. Jak se daří ČR naplňovat Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech? In: *Centrum lidská práva.cz* [online]. 29. 7. 2022 [cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/jak-se-dari-cr-naplnovat-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-kulturnich-pravech>

⁸⁰ UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS. Status of Ratification Interactive Dashboard: Ratification of 18 International Human Rights Treaties. *Indicators.ohchr.org* [online]. © 2014 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://indicators.ohchr.org>.

právech ratifikovalo 177 států.⁸¹ Na tomto příkladu můžeme vidět, že rozdíly ve vnímání těchto kategorií lidských práv jsou i přes značné zlepšení stále poměrně výrazné.

K vymáhání socioekonomických práv dochází i na regionální úrovni. V Evropě je možné vymáhat lidská práva prostřednictvím Rady Evropy. Tento orgán přijal dva zásadní dokumenty. Prvním je Evropská úmluva o lidských právech, která se týká občanských a politických práv a která zakotvila práva na účinnou právní ochranu na vnitrostátní úrovni a také právo podat individuální stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Druhým dokumentem je Evropská sociální charta týkající se hospodářských, sociálních a kulturních práv, kde se sice žádné podobné ustanovení nevyskytuje, ale dodatkový protokol přijatý v roce 1995 zavedl možnost podávání kolektivních stížností. I přesto, že v rámci Rady Evropy oficiálně neexistuje ustanovení, které by umožňovalo podat individuální stížnost při porušení socioekonomických práv, tato práva zároveň nejsou považována za zcela nejusticiabilní.⁸²

Evropská unie zakotvuje socioekonomická práva v Listině základních práv EU, která podle článku 47 (1) umožňuje účinnou právní ochranu před soudem. Názory na vymahatelnost socioekonomických práv na základě této listiny se ovšem liší. Některá socioekonomická práva jsou považována za pouhé zásady, ale některých práv se již úspěšně dovolávaly vnitrostátní soudy, právě na základě ustanovení z listiny.⁸³

Africká charta lidských práv a národů, v africkém regionu velmi důležitý dokument zakotvující lidská práva, odkazuje na univerzálnost lidských práv a na jejich nedělitelnost. Na základě článku 55 umožňuje Africká charta předkládat Africké komisi stížnosti v případě porušení jakéhokoli práva (tudíž i socioekonomického) zakotveného v této chartě. V roce 1998 byl zřízený Africký soud pro lidská práva, ke kterému se tyto stížnosti mohou dostat nepřímo prostřednictvím Africké komise či prostřednictvím států.⁸⁴

⁸¹ UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS. Status of Ratification Interactive Dashboard: Ratification of 18 International Human Rights Treaties. *Indicators.ohchr.org* [online]. © 2014 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://indicators.ohchr.org>.

⁸² BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 373 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

⁸³ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 373 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

⁸⁴ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 378 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

V americkém systému lidských práv byla kromě právně nezávazných lidskoprávních dokumentů přijata Americká úmluva o lidských právech a také její Dodatkový protokol ze San Salvadoru. Úmluva přiznává jednotlivcům právo podat petici u Meziamerické komise pro lidská práva, Protokol ze San Salvadoru toto právo uznává také, ale pouze v rámci práva na vzdělání a odborových práv.⁸⁵

Existuje více možností, jak lze vymáhat hospodářská, sociální a kulturní práva. Kromě toho, že k jejich vymáhání dochází před vnitrostátními, regionálními i mezinárodními orgány, je také třeba odlišit, jakým způsobem se tato práva mohou dostat před soudy. Pokud jsou práva podle ústavy daného státu považována za vymahatelná, pak se jich lze přímo dovolávat u soudu. Pokud ale touto cestou postupovat nelze, je možné je vymáhat nepřímo, jak je již naznačeno výše. To lze provést například prostřednictvím občanských a politických práv.⁸⁶

Judikaturu v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních zpráv v jednotlivých zemích ovlivňuje také, zda jsou tato práva zakotvena v ústavě. Podle studie R. Junga, R. Hirschla a E. Roseveara je alespoň jedno hospodářské či sociální právo obsaženo v 90 % z celkových 195 v současnosti planých ústav. Více než třetina zemí označuje hospodářská, sociální a kulturní práva za práva, která lze spravedlivě vymáhat. Další třetina označuje některá práva pouze jako aspirační a některá jako soudně vymahatelná. Poslední třetina je označuje pouze jako aspirační.⁸⁷ V zemích, kde jsou socioekonomická práva považována za justiciabilní, se občané mohou obrátit na soud v případě, kdy by do jejich socioekonomických práv bylo zasaženo. Pokud jsou tato práva považována pouze za aspirativní, znamená to, že jsou brána v potaz při formování státních politik, nicméně nejsou závazná a občané nemohou namítat jejich porušení u soudu.⁸⁸ Obecně je zahrnutí hospodářských, sociálních a kulturních práv do národní ústavy častější v zemích s kontinentálním právním systémem než u zemí s common

⁸⁵ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 379 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

⁸⁶ JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

⁸⁷ JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

⁸⁸ JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

law. Latinskoamerické a postkomunistické země jsou v zahrnování socioekonomických práv do ústavy v zásadě neaktivnější.⁸⁹

Latinskoamerické ústavy obecně obsahují více hospodářských, sociálních a kulturních práv než jakýkoliv jiný region. Přestože se k těmto právům region dlouhodobě zavazuje, soudně vymahatelnými se staly až v rámci posledních desetiletí při tvorbě nových ústav. Je to i díky tomu, že většina latinskoamerických zemí má v právním řádu ustanovení umožňující občanům podat přímou stížnost v případě, kdy je do jejich hospodářského, sociálního či kulturního práva zasaženo. Například v Kolumbii je ročně podáno až několik set tisíc žalob a kolumbijský ústavní soud vydal v této oblasti již tisíce rozhodnutí. Také brazilský soud vydal řadu důležitých mezinárodně uznávaných rozhodnutí.⁹⁰

V rámci hospodářských, sociálních a kulturních práv existují velké rozdíly mezi právy typicky začleňovanými do ústav a mezi právy, která bychom ve většině ústav hledali jen marně. Právo na vzdělání je jednoznačně nejrozšířenějším hospodářským, sociálním a kulturním právem. Mezi další velmi rozšířená práva patří odborová práva a dále právo na přístup ke zdravotní péči, právo na sociální zabezpečení, ochranu dětí a ochranu životního prostředí. Těchto šest práv je přítomno ve více než polovině ústav. Na opačném konci, tedy mezi nejméně zastoupenými právy, nalezneme právo na potraviny a vodu, právo na půdu a právo na rozvoj.⁹¹ Země, jejichž ústavy zakotvují hospodářská, sociální a kulturní práva, tvoří velkou část významné světové judikatury, tudíž lze vidět vzájemnou korelaci mezi ústavní a reálnou soudní ochranou.⁹² Je ale důležité zdůraznit, že zastoupení socioekonomických práv v ústavě se automaticky nerovná rozvinuté judikatuře v dané zemi a neznamena to ani, že země, jež do své ústavy socioekonomická práva nezahrnují, neumožňují jejich soudní vymáhání.⁹³

⁸⁹ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 379 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

⁹⁰ INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS. *Přístup ke spravedlnosti z hlediska hospodářských, sociálních práv*. [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2021 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/09/Module-3-Pr%CC%8C%81stup-ke-spravedlnosti-z-hlediska-hospoda%CC%81r%CC%8Csky%CC%81ch-socia%CC%81lni%CC%81ch-a-kulturni%CC%81ch-pra%CC%81v.pdf>

⁹¹ JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

⁹² JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

⁹³ BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 373 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

Tabulka níže ukazuje přehled zastoupení jednotlivých práv. V levém sloupci je vidět procentuální zastoupení konkrétního práva v celkovém počtu platných ústav. Prostřední sloupec poukazuje na to, jak velké zastoupení států považuje daná práva za justiciabilní, a ve sloupci napravo je vyznačeno, jaké procento států považuje socioekonomická práva pouze za aspirační. Pro úplnost je ještě třeba dodat, že některé státy, jako například Brunej, Francie, Izrael, Lichtenštejnsko, Malajsie, Mikronésie, Nový Zéland, Singapur, Trinidad a Tobago či další, nemají hospodářská, sociální a kulturní práva ve své ústavě zakotvena vůbec.⁹⁴

⁹⁴ JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

Zakotvena v ústavě	Justiciabilní	Aspirační
80 % Právo na vzdělání	63 % Odborová práva	28 % Právo na přístup ke zdravotní péči
74 % Odborová práva	55 % Právo na vzdělání	27 % Právo na ochranu životního prostředí
69 % Právo na přístup ke zdravotní péči	47 % Práva týkající se ochrany dětí	27 % Právo na sociální zabezpečení
67 % Právo na sociální zabezpečení	41 % Právo na stávku	25 % Právo na vzdělání
65 % Práva týkající se ochrany dětí	41 % Právo na přístup ke zdravotní péči	19 % Práva týkající se ochrany dětí
55 % Právo na ochranu životního prostředí	41 % Právo na sociální zabezpečení	16 % Právo na bydlení
49 % Právo na stávku	32 % Právo na zdravé životní prostředí	15 % Právo na zaměstnání
48 % Právo na zdravé životní prostředí	32 % Právo na spravedlivou mzdu	15 % Zdravé pracovní podmínky
47 % Právo na zaměstnání	31 % Právo na zaměstnání	13 % Právo na volný čas
43 % Právo na spravedlivou mzdu	29 % Právo na volný čas	12 % Právo na zdravé životní prostředí
42 % Právo na volný čas	28 % Právo na ochranu životního prostředí	12 % Právo na spravedlivou mzdu
41 % Právo na bydlení	26 % Právo na zdravé pracovní podmínky	11 % Odborová práva
38 % Právo na zdravé pracovní podmínky	25 % Právo na bydlení	9 % Právo na stávku
22 % Právo na potraviny a právo na vodu	13 % Právo na potraviny a právo na vodu	9 % Právo na potraviny a právo na vodu
16 % Právo na rozvoj	10 % Právo na rozvoj	8 % Právo na půdu
15 % Právo na půdu	8 % Právo na půdu	6 % Právo na rozvoj

3.2. Soudní vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv v národních jurisdikcích

3.2.1. Indie

Jak je již zmíněno výše, Indie je jednou ze zemí, které významně přispěly k rozvoji a prohloubení judikatury v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv. Indický nejvyšší soud je jedním z nejaktivnějších vrcholných soudů na světě v oblasti rozhodování o socioekonomických právech.⁹⁵

Indie měla zásadní vliv na formování justiciability v této oblasti práv i přesto, že v indické ústavě jsou tato práva, včetně například práva na vzdělání, práva na práci či práva na zdraví, označena za „direktivní principy“⁹⁶, které by neměly být vymáhány soudem. Ve věci *I. C. Golaknath and others v. State Of Punjab & Anrs.* nejvyšší soud Indie deklaroval, že základní práva a směrnice státní politiky v ústavě tvoří ucelený systém a že jsou dostatečně pružné, aby mohly reagovat na měnící se vývoj společnosti.⁹⁷ Některá z těchto práv nabyla na důležitosti prostřednictvím výkladu článku ústavy obsahující právo na život, které bylo vyloženo široce a zahrnovala se pod něj i hospodářská, sociální a kulturní práva, jako například právo na potraviny, příznivé životní prostředí či právo na zdraví, které je podle indického soudu nutné k důstojnému užívání lidského života.⁹⁸

Pro srovnání lze porovnat článek zakotvující práva na život v indické ústavě s ústavou Kanady. Přestože oba články znějí téměř stejně, indické soudy vykládají právo na život způsobem, jenž ukládá státu pozitivní povinnosti v podobě například poskytování potřeb osobám s nedostatkem hmotných prostředků. Kanadské soudy naopak vykládají tento článek

⁹⁵ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

⁹⁶ JAGAT, Narain. Judicial Law Making and the Place of Directive Principles in Indian Constitution. *Indian Law Institute*[online]. 1985, 27(2). 203 [cit. 2024-03-01]. ISSN 0012-825X. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/43950914>.

⁹⁷ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

⁹⁸ JÜNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

zásadně negativně, tedy pouze jako omezení činnosti státu. Nejvyšší soud dále konstatoval, že k důstojnému užívání lidského života musí právo na život zahrnovat i právo na zdraví.⁹⁹

Jedním z případů, kdy se socioekonomickým právům dostalo vymahatelnosti před soudem prostřednictvím práva na život, byl případ *Mumbai Kamgar Sabha v. Abdulbhai Faizullabhai*. Soud zde konstatoval, že v případě, kdy jsou možné dva výklady, má přednost ten v souladu se sociální „filozofií“ státu. Aby hospodářská, sociální a kulturní práva v Indii mohla být pod soudní ochranou, nejvyšší soud Indie musí tyto „principy“ dovozovat, což se v tomto případě stalo především prostřednictvím článku 21 indické ústavy. Nejvyšší soud se zde v rámci konceptu lidské důstojnosti, o který se v tomto případě opíral, rozhodl přijmout rozšiřující definici práva na život z toho důvodu, aby chránil některá socioekonomická práva. Mezi tato práva se řadí například právo na přiměřenou výživu, právo na obydlí či rychlou lékařskou pomoc, právo na živobytí a na životní prostředí.¹⁰⁰

Dále bylo právo na život vykládáno takto široce například ve věci *Bandhua Mukti Morcha v. Union of India* v roce 1984.¹⁰¹ Celkově lze poznamenat, že případ byl zásadní pro řešení problematiky otročké a dětské práce v Indii. Rozhodnutí soudu sehrálo zásadní roli při vytváření právních precedentů, formování politik a podpoře informovanosti v boji proti vykořisťovatelským pracovním praktikám.¹⁰² Výsledkem tohoto sporu bylo, že nejvyšší soud Indie nařídil státu Uttarpradéš, aby odstranil využívání dětské práce týkající se kobercového průmyslu a zároveň vydal směrnice o sociální péči, která zakazovala práci prováděnou dětmi mladšími čtrnácti let. Směrnice také měla zajistit dětem přístup ke vzdělání stejně jako přístup ke zdravotnickým zařízením, obojí s cílem odstranění dětské práce. Nejvyšší soud Indie ve svém rozhodnutí nařídil pravidelné předkládání zpráv o pokroku při provádění rozhodnutí kanceláři Soudního dvora.¹⁰³

⁹⁹ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

¹⁰⁰ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

¹⁰¹ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁰² ESCR-NET. *Bandhua Mukti Morcha v. Union India & Ors.* 1997. 10 SCC 549. In: *Escr-net.org* [online]. 30. 6. 2015 [cit. 2024-20-01]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2015/bandhua-mukti-morcha-v-union-india-ors-1997-10-scc-549/>

¹⁰³ ESCR-NET. *Bandhua Mukti Morcha v. Union India & Ors.* 1997. 10 SCC 549. In: *Escr-net.org* [online]. 30. 6. 2015 [cit. 2024-20-01]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2015/bandhua-mukti-morcha-v-union-india-ors-1997-10-scc-549/>

Výsledkem případu a dalších případů veřejného zájmu bylo vytvoření Národní komise pro práva dítěte (NCPCR) v roce 2006. Tato komise má za úkol dohlížet na dodržování Úmluvy o právech dítěte a sledovat poskytování bezplatného základního vzdělání a ochranu dětí před ekonomickým vykořisťováním.¹⁰⁴ Příklad společně s dalšími soudními spory týkajícími se veřejného zájmu výrazně zvýšil povědomí o dětské práci, umístil tuto otázku na vládní agendu a přispěl k iniciativám směřujícím k formálnímu zrušení dětské práce. Snížení využívání dětské práce v kobercovém průmyslu patří mezi jeho konkrétní výsledky. I přesto ale situace ohledně dětské práce v Indii není ani zdaleka ideální, a proto je potřeba silnější a účinnější ochrana jejich práv.¹⁰⁵

V případě *Francis Coralie v. Union Territory of Delhi* soud také vyložil právo na život poměrně široce, a to ve smyslu, že zahrnuje základní životní potřeby, včetně přiměřené výživy, ošacení a obydlí. Právo na obydlí jakožto součást práva na život bylo potvrzeno v několika rozhodnutích nejvyššího soudu Indie.¹⁰⁶

V případě *Prasad v. Chairman, Bombay Port Trust* nejvyšší soud rozhodl, že orgány veřejné moci nemají právo vystěhovat asi 50 rodin, jež obývaly slumy, bez toho, že by jim poskytly náhradní přístřeší.

Další případ, kdy soud vyložil právo na přiměřené bydlení jako součást práva na život, byl případ *Shantinstar Buildes v. Narayan Khimalal Totamem*. Nejvyšší soud zde rozhodl, že do obsahu práva na život spadá i právo na výživu, právo na důstojné životní prostředí a v neposlední řadě i právo na přiměřené bydlení¹⁰⁷.

V případě *Paschin Banga Khet Mazdoor Samity v. State of West Bengal and others* zase soud rozhodl, že porušení práva na život se vztahuje i na neposkytnutí včasného a okamžitého lékařského ošetření státem provozovaných nemocnic.¹⁰⁸

¹⁰⁴ ESCR-NET. *Bandhua Mukti Morcha v. Union India & Ors*. 1997. 10 SCC 549. In: *Escr-net.org* [online]. 30. 6. 2015 [cit. 2024-20-01]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2015/bandhua-mukti-morcha-v-union-india-ors-1997-10-scc-549/>

¹⁰⁵ ESCR-NET. *Bandhua Mukti Morcha v. Union India & Ors*. 1997. 10 SCC 549. In: *Escr-net.org* [online]. 30. 6. 2015 [cit. 2024-20-01]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2015/bandhua-mukti-morcha-v-union-india-ors-1997-10-scc-549/>

¹⁰⁶ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁰⁷ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁰⁸ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

Právo na vzdělání nejvyšší soud objasnil například v případě *Mojini Jain v. state of Karnataka*, kde obiter dictum uvedl, že právo na vzdělání je součástí práva na život a osobních svobod a musí být vykládáno ve světle direktivních principů státní politiky obsažené v indické ústavě.¹⁰⁹

Dále ve věci *Unni Krishnan v. state of AP* opět zařadil právo na vzdělání do obsahu práva na život a potvrdil stanovisko soudu ve věci *Mojini Jain v. State of Karnataka*. Soud také zdůraznil, že každý občan má právo na bezplatné vzdělání, což vyplývá právě z práva na život.¹¹⁰

Dalším případem z Indie týkajícím se hospodářských, sociálních a kulturních práv je *Municipal council, Ratlam v. Shri Vardhichahn and others*. Jednalo se o spor mezi obyvateli obce Ratlam a touto obcí. Obyvatelé proti ní podali žalobu, jelikož nebyla schopná zajistit jim základní hygienická zařízení a předejít znečištění ulic v souladu s tamější legislativou. Obec na svou obranu tvrdila, že si obyvatelé své bydlení na tomto místě zvolili a také že městské úřady nemají dostatek finančních prostředků na vybudování všeho potřebného k dodržování svých závazků. Nejvyšší soud rozhodl ve prospěch obyvatel a dále argumentoval, že v případě jako tomto, kdy je obec odpovědná za veřejné zdraví, se nemůže odvolávat na nedostatek finančních prostředků. Tento případ byl také ojedinělý svou povahou závazku uloženého nejvyšším soudem. Soud zde rozhodl ve prospěch obyvatel obce a uložil obci vykonat nejrůznější úkony ke zlepšení hygienického stavu atd. Jde tedy o pozitivní závazek ukládající státu podniknout kroky, na rozdíl od závazků negativních v podobě pouhého respektování určitých práv a nezasahování do nich.¹¹¹

Další rozsudek se také týká povinnosti naplňovat, tedy podniknout aktivní kroky, stejně jako v předchozím případě. Ve věci *People's Union For Civil Liberties vs. Union of India and others* definoval nejvyšší soud Indie obsah povinností při naplňování hospodářských, sociálních a kulturních práv. Kvůli hladomoru v jednom z indických států zemřela hlady spousta lidí i přesto, že vláda měla zásoby obilí pro případ nouze. Podle nejvyššího soudu stát tedy nepodnikl aktivní kroky k naplnění svých povinností. Tyto kroky měly spočívat například

¹⁰⁹ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹¹⁰ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

¹¹¹ ESCR-NET. *Municipal Council Ratlam v. Shri Vardhichand & Others*. 1980. AIR 1622. 1981 SCR (1) 97. In: *Escr-net.org* [online]. 29. 7. 1980 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2019/municipal-council-ratlam-v-shri-varadhichand-others-1980-air-1622-1981-scr-1-97>

v podobě programů prevence a boje proti hladomoru. Nejvyšší soud dále státu uložil neprodleně podniknout kroky v rámci zlepšení situace.¹¹² Nejvyšší soud uložil vládě přesná opatření, která měla provést, jako například programy prevence a boje proti hladomoru atd.¹¹³

3.2.2. Jihoafrická republika

Ústava Jihoafrické republiky začleňuje rozsáhlý katalog hospodářských, sociálních a kulturních práv. Toto začlenění bezpochyby ovlivnila i politika apartheidu. V té době země ani zdaleka nedodržovala lidská práva, a proto byl právě respekt k nim jedním z hlavních argumentů, které podpořily začlenění hospodářských, sociálních a kulturních práv do ústavy Jihoafrické republiky. Poté, co byla tato práva začleněna do ústavy, se ústavní soud Jihoafrické republiky musel zabývat otázkou způsobu jejich aplikace. Jedním z velmi důležitých rozsudků, který měl na aplikaci socioekonomických práv velký dopad, byl případ *Government of the Republic of South Africa and others v. Grootboom*.¹¹⁴ V tomto rozsudku soud potvrdil justiciabilitu práva na bydlení. Dále soud argumentoval, že při přezkumu socioekonomických práv by se soudy neměly zabývat otázkou, zda jsou tato práva (která jsou mimo jiné zakotvena v ústavě) soudně vymahatelná, ale spíše tím, jak tato práva vynutit v konkrétním případě, jelikož právě to může být komplikované. Soud by si tedy měl stanovit „udržitelný standard aplikace a přezkumu socioekonomických práv“.¹¹⁵ Jeden z jihoafrických právních teoretiků Etienne Mureinik, který se touto otázkou také zabýval, poznamenal, že při přezkumu ústavnosti musí být vyváženy dva principy. Na jednu stranu by měl vždy být ponechán prostor pro úvahu legislativy a exekutivy, ale na stranu druhou by měla být pěstována „kultura ospravedlnění“, což znamená, že by politická moc měla ospravedlnit každé své rozhodnutí s ohledem na míru, s níž dopadá do sféry základních práv jednotlivce.¹¹⁶

¹¹² COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹¹³ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹¹⁴ ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 466. ISSN 1801-3315.

¹¹⁵ ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 466. ISSN 1801-3315.

¹¹⁶ ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 467. ISSN 1801-3315.

Konkrétněji šlo v případě *Grootboom* o to, že skupina obyvatel podala žalobu namítající porušení jejich práva na bydlení. Téměř 100 velice chudých lidí žilo ve velmi nevhodných podmínkách ve slumech, přičemž mnoho z nich čekalo na přidělení sociálního bydlení podporovaného městem. Vzhledem k tomu, že i přes velice dlouhé čekací doby těmto obyvatelům nebylo bydlení poskytnuto a životní úroveň v jejich původním obydlí už nebyla únosná, přesunuli se na nevyužitý soukromý pozemek, kde si vybudovali nové příbytky. Následně majitel tohoto pozemku podal žalobu na vystěhování, kterou soud schválil, a jejich obydlí byla srovnána se zemí. Protože už ale neměli žádné prostředky na postavení nového obydlí, obrátili se k soudu s požadavkem, aby vláda splnila svou povinnost, která vyplývá z ústavy, a poskytla jim alespoň základní obydlí. Soud některým ze žalobců vyhověl. S tímto stanoviskem soudu ale nesouhlasila vláda, která se tak obrátila na ústavní soud s opravným prostředkem. Ústavní soud Jihoafrické republiky posoudil tento případ podle článku 26 (1, 2) jihoafrické ústavy, ve kterém je zakotveno právo na přístup k bydlení. Při výkladu tohoto článku se inspiroval výkladem Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva, podle něhož by stát měl zajistit plnění svých povinností vyplývajících ze základních práv alespoň v minimální dostupné míře.¹¹⁷ Podle výkladu Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva stát poruší své povinnosti v okamžiku, kdy je velké části jeho obyvatel znemožněn přístup k potravinám, základní lékařské péči, ubytování či k základním formám vzdělání. Podle Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva je dále při posuzování otázky, zda stát vynaložil veškeré úsilí, důležité přihlídnout k jeho dostupným prostředkům, které mohl vynaložit ke splnění závazků. Pokud stát i přes nesplnění alespoň minimálního závazku prokáže, že vynaložil jemu všechny dostupné prostředky, nepovažuje se to za porušení závazku. To ale neznamená, že stát dále nemá vyvíjet úsilí, aby závazek co nejdříve splnil (progresivní realizace je již popsána v předchozí části).¹¹⁸ Ústavní soud Jihoafrické republiky ve výsledku posuzoval racionálnost a rychlost vládních programů s ohledem na naléhavost situace. Dospěl k názoru, že i přes dobře fungující program bydlení vláda nepočítala s poskytnutím pomoci zranitelným skupinám osob ve velmi naléhavých situacích, a předmětný program shledal iracionálním. Státní orgány tedy s ohledem na své zdroje nepřijaly přiměřená opatření k dosažení postupné realizace práva na bydlení, jelikož se jeho vládní programy dostatečně nevěnovaly zranitelným skupinám,

¹¹⁷ ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 468. ISSN 1801-3315.

¹¹⁸ ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 468. ISSN 1801-3315.

a zanedbaly tak „poskytnutí nouzové pomoci osobám bez přístupu k základnímu přístřeší.“¹¹⁹ Dále konstatoval, že vystěhování obyvatel z jejich obydlí představovalo porušení práva na bydlení.¹²⁰ V následujícím případě došlo k porušení povinnosti naplňovat. K dodržení povinnosti naplňovat je nutné, aby stát jednak disponoval příslušnými předpisy týkajícími se poskytování služeb a také aby tyto předpisy a regulace byly adekvátní a přiměřené a aby nediskriminovaly žádnou skupinu obyvatel. Jelikož povinnost naplňovat vyžaduje aktivní jednání států, případy, kdy stát tuto povinnost nedodržel, se týkají zejména situací, kdy stát nepodnikl kroky a v dané situaci byl pasivní.¹²¹

Ve věci *Port Elizabeth v. Various Occupiers* podal městský úřad Port Elizabeth žádost o vystěhování skupiny obyvatel žijících protiprávně na nevyužitých soukromých pozemcích. Poté, co se věc dostala až před ústavní soud Jihoafrické republiky, se tento soud nakonec přiklonil k názoru, že pokud není k dispozici náhradní ubytování, není možné tyto obyvatele vystěhovat, a to i přesto, že se jedná o soukromý pozemek. Soud rozhodl, že s ohledem na dlouhou dobu, po kterou nájemníci na pozemku žili, a na skutečnost, že vystěhování není nezbytné pro produktivní využití pozemku, není spravedlivé nařídít vystěhování. Soud dále konstatoval, že obec nezohlednila problémy této konkrétní skupiny obyvatel. Dále uvedl, že stát má ústavní odpovědnost za uspokojování jak vlastnických práv, tak práv na bydlení a že v takto složitých situacích je třeba hledat inovativní řešení a zvažovat všechny relevantní okolnosti, včetně způsobu, jakým byla okupace provedena, jejího trvání a dostupnosti vhodného náhradního ubytování nebo pozemku.¹²²

Následně v dalších rozsudcích jihoafrický soud pokračoval v rozvíjení judikatury socioekonomických práv. Ve věci *Minister of Health v. Treatment Action Campaign* shledal tento soud porušení práva na přístup ke zdravotní péči. Pilotní program vlády umožňoval léčbu přenosu HIV/AIDS z matky na dítě pouze v některých oblastech země a tím znemožnil spoustě

¹¹⁹ ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 473. ISSN 1801-3315.

¹²⁰ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹²¹ MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 137. ISBN 9780198860112.

¹²² ESCR-NET. Port Elizabeth Municipality vs. Various Occupiers. 2004. 12 BCLR 1268 (CC). In: *Escr-net.org* [online]. 1. 10. 2004 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2006/port-elizabeth-municipality-v-various-occupiers-2004-12-bclr-1268-cc>

matek přístup k léčbě.¹²³ Jihoafrický soud shledal porušení práva na přístup ke zdravotní péči, jelikož není rozumné, aby vláda zadržovala nevirapin (lék k prevenci přenosu HIV/AIDS z matky na dítě), a nařídil vládě přijmout přiměřená opatření k rozšíření možnosti léčby na celou zemi. Na tomto případě je mimo jiné vidět i utrpení mnoha lidí v důsledku epidemie HIV/AIDS, jejíž původ tkví v mnohaletém porušování socioekonomických práv nejen v Jižní Africe, nýbrž na celém světě.¹²⁴ Dále v případě *Mahlaule v. Minister of Social Development* jihoafrický soud označil odejmutí dávek sociálního zabezpečení migrantům za protiústavní. Také vydal příkazy k zabránění vystěhování z měst (např. *Port Elizabeth vs. Khosa 2004*, *Jaftha vs. Shoeman and others, 2005*, atd.) či přístupu k přesídlení, přičemž na rozdíl od Indie rozhodoval poměrně rázně. Tato indická a jihoafrická rozhodnutí velice přispěla k rozšíření rozhodování soudů týkajících se hospodářských, sociálních a kulturních práv po celém světě.¹²⁵ Následně ve věcech *Jaftha v. Schoeman* a dále *Van Rooyen v. Stoltz* rozhodl ústavní soud Jihoafrické republiky, že ustanovení zákona o magistrátních soudech, jež umožňovalo prodat obydlí osoby bez odpovídajícího dohledu soudu a tím osobu zbavilo obydlí za účelem vyrovnání dluhu, je v rozporu s právem na přístup k obydlí. Stát tímto ustanovením porušil povinnost respektovat toto právo.

Dalším významným případem je *Soobramoeny v. Minister of Health (Kwazulu-Natal)*, který bývá označován jako případ demonstrující meze ochrany hospodářských, sociálních a kulturních práv, které se lze domáhat před soudy. Tento případ se dostal až před ústavní soud Jihoafrické republiky, který konstatoval, že právo na přístup ke zdravotní péči je podmíněno dostupnými zdroji a soud nemá povinnost nařizovat státu, aby poskytl další nadlimitní prostředky za účelem prodloužení života. Jde také o první případ v Jihoafrické republice, kdy se rozhodovalo o socioekonomických právech ve vztahu k jedinci. Tento případ se zabývá rozsahem článku 27 jihoafrické ústavy, ve kterém je zakotveno právo na zdraví. Šlo o to, že panu Soobramoneymu nebyla poté, co se již vydal ze svých finančních prostředků, poskytnuta dialyzační léčba, jelikož nemocnice ho podle svých kritérií nezařadila jako vhodného pacienta, který by na tuto léčbu měl nárok. Pan Soobramoney se poté obrátil na soud, kde tvrdil porušení práva na zdravotní péči. Soud postupoval podle testu přiměřenosti a rozhodl, že kritéria

¹²³ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹²⁴ ESCR-NET. Minister of Health vs. Treatment Action Campaign (TAC). 2002. 5 SA 721 (CC). In: *Escr-net.org* [online]. 5. 6. 2002 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2006/minister-health-v-treatment-action-campaign-tac-2002-5-sa-721-cc>

¹²⁵ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

nemocnice přiměřená jsou a pan Soobramoney na léčbu nárok opravdu nemá. Ani odvolání k ústavnímu soudu věc nezměnilo, ústavní soud odvolání zamítl a potvrdil, že neposkytnutí dialyzační léčby je v souladu s článkem 27 jihoafrické ústavy, jelikož se nejedná o „náhlou katastrofu, ale spíše o trvající stav.“¹²⁶ Soud potvrdil rozhodnutí ve prospěch nemocnice. Pan Soobramoney následně bez této potřebné léčby zemřel.¹²⁷ Tento rozsudek ústavního soudu Jihoafrické republiky byl velmi kritizován, jelikož podle některých názorů soud preferoval článek 27 jihoafrické ústavy namísto článku 11 téhož dokumentu, který obsahoval právo jednotlivce na život. V dřívějším případě *Paschim Banga Khet Mazdoor Samity a and others v. State of West Bangal and others* nejvyšší soud Indie přiznal převahu práva na život, které obsahuje i služby zdravotní péče pro zachování lidského života. „Zachování lidského života má tedy prvořadý význam. Státní nemocnice provozované státem a zdravotníci v nich zaměstnaní jsou povinni poskytovat lékařskou pomoc pro zachování lidského života. Neposkytnutí včasné lékařské péče osobě, která ji potřebuje, ze strany státní nemocnice má za následek porušení jejího práva na život zaručeného článkem 21“¹²⁸ V kontextu s tímto výrokem někteří poukazují na to, že případ Soobramoney spadl do kategorie „neodkladné lékařské péče“, stanovené v článku 27(3) jihoafrické ústavy. Vzhledem k tomu měla být panu Soobramoneymu poskytnuta dialyzační léčba, jelikož byla poslední možností na prodloužení jeho života.¹²⁹

Argumenty soudu, jako například nemožnost léčby z důvodu nedostatku zdrojů, tak mohou být považovány za nesprávné a rozhodnutí Soudního dvora bývá označováno za rozhodnutí v nesouladu s principy lidských práv.¹³⁰ Světová zdravotnická organizace považuje právo na zdraví za základní lidské právo, což bylo uznáno i ve Všeobecné deklaraci lidských práv v článku 25(1). Tento článek garantuje právo na životní úroveň odpovídající zdraví a blahobytu jednotlivce a jeho rodiny, včetně potravy, oblečení, bydlení, lékařské péče a nezbytných sociálních služeb. Taktéž zajišťuje právo na zabezpečení při nezaměstnanosti, nemoci, invaliditě, ovdovění, stáří nebo jiném nedostatku prostředků k obživě

¹²⁶ SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), s. 4. ISSN 2582-8878.

¹²⁷ SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), s. 9. ISSN 2582-8878.

¹²⁸ ESCR-NET. *Paschim Banga Khet Mazdoor Samity and others vs. State of West Bengal and others*. In: *Escr-net.org* [online]. 6. 5. 1996 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2006/paschim-banga-khet-mazdoor-samity-ors-v-state-west-bengal-anor-cited-1996-air-sc-2426>

¹²⁹ SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), s. 6. ISSN 2582-8878.

¹³⁰ SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), s. 6. ISSN 2582-8878.

v nepředvídatelných okolnostech.¹³¹ Jihoafrická republika je signatářskou zemí Všeobecné deklarace lidských práv a také členem Světové zdravotnické organizace. Bývá konstatováno, že v tomto případě ve svém rozhodnutí ale nezohlednila tato lidská práva. Tím došlo k porušení práv stěžovatele, který se obrátil na ústavní soud Jihoafrické republiky. Ústavní soud však nepřijal proaktivní postoj k ochraně práv jednotlivce a odmítl poskytnout soudní ochranu. Namísto toho rozhodl, že nebude zasahovat do rozhodovací pravomoci vlády a zdravotnických orgánů.¹³²

3.2.3. Další země

Jak již bylo uvedeno výše, k rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech dochází po celém světě. V dnešní době se celkový počet judikaturních rozhodnutí v této oblasti odhaduje zhruba kolem dvou set tisíc. Nyní uvedu další příklady toho, jak se soudy po celém světě o těchto právech rozhodly.

První dva příklady vycházejí ze studie Mezinárodní komise právníků, přičemž se týkají situací, kdy stát porušil svou povinnost respektovat, což je jedna z tripartitních povinností, které v sobě zahrnuje každé hospodářské, sociální a kulturní právo (viz výše). Nejvyšší soud v Argentině uvedl, že vnitrostátní předpisy umožňující státu vystěhovat nájemníky ze státních bytů jsou v rozporu s právem na bydlení a mimo jiné i s právem na spravedlivý proces. Argumentace argentinského soudu vycházela z obecných komentářů 4 a 7 Výboru pro hospodářská, sociální a kulturní práva, tudíž zde vidíme soulad s mezinárodním výkladem.¹³³ Další příklad porušení povinnosti respektovat pochází z Evropy, konkrétně z Německa. Spolkový ústavní soud v Německu rozhodl, že daňové pravomoci musí zákonodárce nastavit tak, aby nezasahovaly do materiálních prostředků, které jsou potřebné pro pokrytí alespoň minimálních životních nákladů obyvatel.¹³⁴

V souvislosti s právem na vzdělání byla kolumbijským ústavním soudem vyložena povinnost chránit. Konkrétně se jednalo o uplatňování práva na vzdělání v soukromých institucích. Soud konstatoval, že i přesto, že se jedná o soukromé instituce, musí tyto instituce

¹³¹ SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), s. 7. ISSN 2582-8878.

¹³² SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), s. 7. ISSN 2582-8878.

¹³³ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹³⁴ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

respektovat určitá pravidla v rámci zajištění práva na vzdělání, přičemž stát toto dodržování musí chránit.¹³⁵ Studie Mezinárodní komise právníků uvádí příklady rozhodnutí kolumbijského ústavního soudu. V prvním případě tento soud rozhodl, že v rámci ukončení smluvních vztahů se studenty či jejich rodiči nesměla soukromá instituce ukončit vztah s těhotnou studentkou uprostřed roku a musí ji tudíž znovu přijmout.¹³⁶ Také rozhodl, že vyhrožování studentům vyloučením na základě jejich vzhledu představovalo porušení práva na vzdělání a dále porušení práv na osobní autonomii a svobodný rozvoj osobnosti.¹³⁷

Další rozsudky pocházejí ze Spojených států amerických, konkrétně z Kalifornie. Tato rozhodnutí demonstrují zákonné nároky osob se zdravotním postižením na jejich hospodářská, sociální a kulturní práva. V případě *Molski v. Gleich* uložil soud žalovanému zpřístupnit více než tisíc čerpacích stanic osobám se zdravotním postižením. V případě *Arnold v. United Artists Theatre Circuit* uložil soud žalovanému zase zpřístupnit osobám se zdravotním postižením více než 400 kinosálů.¹³⁸ Následující případ pochází z Latinské Ameriky, konkrétně z Argentiny. V případě *Etcheverry v. Omint* rozhodl nejvyšší argentinský soud o ochraně práva na zdraví vůči soukromým zdravotním pojišťovněm. V tomto případě se jednalo o to, že právě soukromá zdravotní pojišťovna odmítla zachovat členství klienta poté, co zjistila, že byl pozitivně testován na HIV. Soud ve svém rozhodnutí zdůraznil, že vztah zdravotní pojišťovny a klienta přesahuje rámec pouhé „obchodní smlouvy“ a že pojišťovny nesou „sociální závazek“ vůči svým uživatelům¹³⁹. Také zdůraznil, že i na základě mezinárodních smluv mají zdravotní pojišťovny povinnost chránit právo na zdraví, přičemž vyloučení klienta by bylo s tímto závazkem v rozporu. Soud tedy nařídil zdravotní pojišťovně ponechat si stěžovatele jako svého klienta.¹⁴⁰

Následující případy se týkají porušení povinnosti naplňovat. Jedním z nich je případ *Sacramento City Unified School v. Rachel H.*, ve kterém státní orgány porušily zákonné

¹³⁵ UNITED NATIONS. *Report of the Special Rapporteur on the right to education, Kishore Singh* [online]. New York: United Nations, 2013 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.35_en.pdf

¹³⁶ Kolumbijský ústavní soud ze dne 12. května 1995, č. T-211/95, T-377/95, T-145/96, T-180/96, T-290/96, T-667/97 a T-580/98.

¹³⁷ Rozsudek Kolumbijského Ústavního soudu ze dne 26. února 1993, č. T-065/93.

¹³⁸ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹³⁹ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁴⁰ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

povinnosti týkající se práva na vzdělání. Konkrétněji šlo o neposkytnutí individuálních vzdělávacích plánů dětem se zdravotním postižením, díky kterým by bývaly mohly být zařazeny do běžných škol namísto speciálních zařízení. Podle rozsudku federálního soudu školní obvody mohou zařadit děti se speciálními potřebami do speciálních škol pouze v případě, pokud by to bylo odůvodněné a pouze pokud by vynaložily veškeré úsilí a snahu o to, zařadit dítě do běžné školy.¹⁴¹ Povinnost naplňovat také často nebyla dodržována v souvislosti s vysídlováním osob. Obecně lze poukázat na to, že soudy v různých jurisdikcích po celém světě shledaly v souvislosti s právem na bydlení nesplnění povinnosti naplňovat poměrně často a nařídily vládám přijmout opatření na ochranu vysídlených osob v důsledku ozbrojených konfliktů či přírodních katastrof.¹⁴² V rámci vysídlení soudy posuzovaly kromě občanských a politických práv také práva hospodářská, sociální a kulturní. Jako příklady lze uvést například rozhodnutí ústavního soudu v Kolumbii, který uložil vládě naplňovat povinnosti jako například právo na výživu, zdraví, práci a bydlení. V případě *Sentencia T-025/04* soud označil neplnění těchto povinností vládou za protiústavní a uložil vládě finanční a správní opatření, která spočívala v pozitivních i negativních závazcích, aby tento protiústavní stav napravila (například nebránit vysídleným osobám v přesídlení, naplánovat podporu rodin). Jako další příklad uvedu případ *Bhim Prakash Oli et. Al. v. Government of Nepal et. Al.* Tento případ se týkal vnitřně vysídlených osob včetně žen, dětí, starších osob a osob se zdravotním postižením v důsledku ozbrojeného konfliktu v Nepálu. Nejvyšší soud Nepálu na základě mezinárodních lidskoprávních norem rozhodl, že tyto osoby byly diskriminovány a že stát má povinnost poskytnout pomoc transparentním, rovným a nediskriminačním způsobem, a požadoval po vládě přijmout vhodný rámec, který zajistí odpovídající pomoc těmto lidem.¹⁴³

3.3. Vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv mimo národní jurisdikce

K posuzování socioekonomických práv a rozhodování o nich dochází i mimo národní jurisdikce. V této části se zaměřím na několik případů, ve kterých byla hospodářská, sociální

¹⁴¹ Rozsudek federálního soudu USA 9. obvodu, *Sacramento City Unified School District v. Rachel H.*, 14F.3.d 1398 (9th Cir. 1994).

¹⁴² COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁴³ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

a kulturní práva posuzována mezinárodními orgány bez ohledu na to, zda byla jejich výsledná rozhodnutí pro státy závazná, nebo zda měla pouze doporučující charakter.

První dva případy pochází z afrického kontinentu a byly posuzovány Africkou komisí. Prvním z nich byl případ *SERAC A CESR v. Nigérie*. Přestože se závěry Africké komise v této věci z velké části nepřevedly do praxe, poskytl tento případ klíčovou orientační normu pro následné soudní spory v Nigérii v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv.¹⁴⁴ V této oblasti podpořila Africká komise pro lidská práva a práva národů důležitost dodržování povinnosti respektovat, když rozhodla o porušení práva na bydlení z důvodu zničení domů a vesnic Ogonů nigerijskou vládou (dále rozhodla i o porušení práva na potraviny). Africká komise zde také provedla výklad povinnosti respektovat, který zní následovně:¹⁴⁵ „*Povinnost respektovat znamená, že by se stát měl zdržet zásahů do užívání všech základních práv, měl by respektovat nositele práv, jejich svobody, autonomie, zdroje a svobodu jejich jednání. Pokud jde o sociálně-ekonomická práva, znamená to, že stát je povinen respektovat svobodné užívání zdrojů, které vlastní nebo které má k dispozici jednotlivec sám nebo v jakékoli formě sdružení s jinými osobami, včetně domácnosti nebo rodiny, za účelem uspokojování potřeb souvisejících s právy. A pokud jde o kolektivní skupinu, měly by být respektovány zdroje, které jí náležejí, neboť musí používat tytéž zdroje k uspokojování svých potřeb.*“¹⁴⁶ V této věci shledala Africká komise mimo jiné i porušení povinnosti chránit, jelikož Nigérie nezabránila soukromé ropné společnosti v jednání, které znečišťovalo přírodní zdroje a v jehož důsledku byly znemožněny tradiční způsoby obživy místních obyvatel. Komise v rámci porušení povinnosti chránit konstatovala porušení práva na zdraví a dále porušení práva na příznivé životní prostředí.¹⁴⁷

Další případ pochází z Demokratické republiky Kongo. Ve věci *Free Legal Assistance Group v. Zaire* je vidět nedělitelnost a vzájemná provázanost lidských práv. Konkrétně šlo o to, že čtyři nevládní organizace podaly žalobu proti bývalému Zairu (nyní Demokratická republika Kongo) kvůli hrubému správnímu pochybení, které způsobilo degradaci životních podmínek a nedostatek léků a školství. Vláda údajně selhala v poskytování základních služeb, porušující

¹⁴⁴ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁴⁵ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁴⁶ *Social and Economic Rights Action Center (SERAC) and Center for Economic and Social Rights (CESR) / Nigeri, n. 155/96* [online]. Banjul, 2001 [cit. 2024-02-18]. Dostupné na: <https://caselaw.ihra.org/en/entity/ys82x4w7gcn?page=1>

¹⁴⁷ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

práva na nejlepší fyzický a duševní stav zdraví a vzdělání podle Africké charty. Obvinění zahrnují i mučení, arbitrární zatčení, neoprávněné vazby, popravu, nespravedlivé soudní procesy a potlačení svobody tisku. Africká komise rozhodla, že vláda Zaira porušila právo na život, zákaz mučení, svobodu a bezpečnost osoby, právo na slyšení a svobodu svědomí, náboženství a víry podle Africké charty lidských práv a práv národů.¹⁴⁸

Několik následujících případů pochází z Evropy. První případ se týká povinnosti respektovat. Konkrétně jde o případ *Quaker Council for European Affairs vs. Greece*. V této věci šlo o právo na osvobození od nucené práce. Evropský výbor pro sociální práva zde přezkoumával řeckou legislativu, kde bylo stanoveno, že pokud osoba nebude vykonávat povinnou vojenskou službu, musí namísto toho vykonat službu civilní. Ta byla ale ve srovnání s vojenskou službou podstatně delší. V tomto ohledu výbor shledal porušení práva na práci, respektive porušení zákazu nucené práce.¹⁴⁹ Dále ve věci *International Commission of Jurists v. Portugal* vyložil Evropský výbor pro sociální práva podrobně zákaz dětské práce. Výbor konstatoval, že zákaz práce dětí mladších patnácti let (článek 7 odstavec 1 Evropské sociální charty) se vztahuje na všechna odvětví a formy práce, včetně například rodinných podniků. Stát nedodržel povinnost chránit, když neprováděl řádný dohled nad dodržováním těchto podmínek, a tím porušil článek 7 odst. 1 Evropské sociální charty. K porušení povinnosti naplňovat došlo podle Evropského výboru pro sociální práva například ve věci *Autism-Europe vs. France*. Výbor shledal opatření francouzské vlády týkající se poskytování poradenství a vzdělávání zejména dětí s autismem za nedostatečné. Stát tím nesplnil povinnosti z revidované Evropské sociální charty, jelikož nevyvinul aktivní kroky k nastavení vhodných opatření, která by byla v souladu s Chartou.¹⁵⁰

Další případ se týká práva pracovního, přičemž v tomto i následujícím případě rozhodoval Evropský soudní dvůr. Ve věci *Jessica Porras Guisado v. Bankia S.A., Fondo de Garantía Salarial and others* tento orgán rozhodl, že společnost může propustit těhotnou zaměstnankyni pouze za předpokladu, že zaměstnavatel písemně sdělí důvody propouštění a že dotčené osoby jsou informovány o objektivních kritériích zvolených pro určení pracovníků,

¹⁴⁸ ESCR-NET. Free Legal Assistance Group and Others v. Zaire, Comm. No. 2589/4790/5691/10093. *Eschr-net.org* [online]. © 2024 [cit. 2024-02-19]. Dostupné z: <https://www.eschr-net.org/caselaw/2008/free-legal-assistance-group-and-others-v-zaire-comm-no-2589-4790-5691-10093>

¹⁴⁹ COUNCIL OF EUROPE. No. 8/2000, Quaker Council for European Affairs (QCEA) v. Greece. In: *Coe.int* [online]. 6. 3. 2002 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/processed-complaints/-/asset_publisher/5GEFkJmH2bYG/content/no-8-2000-quaker-council-for-european-affairs-qcea-v-greece

¹⁵⁰ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

kteří mají být propuštěni.¹⁵¹ Ve spojených případech *C-569/16 (Bauer) a C-570/16 (Willmeroth)* Evropský soudní dvůr rozhodl, že článek 7 Směrnice 2003/88/ES a článek 31(2) Listiny základních práv EU brání národním právním předpisům, které neumožňují převod nevyužité placené dovolené zemřelého pracovníka na odstupné dědicům. Pokud není možné národní pravidlo vykládat v souladu s těmito ustanoveními, je na národním soudu, aby neuplatňoval daný národní předpis a zajistil, že právní dědic obdrží odstupné místo nevyužité dovolené pracovníka. Tato interpretace platí jak pro spory s veřejnými autoritami, tak se soukromými zaměstnavateli.¹⁵²

Jako následující je zmiňován případ, který byl posuzován Evropským soudem pro lidská práva. Rozsudek ve věci *Gaygusuz v. Austria* je důležitou judikaturou odkazující na rovné zacházení se státními příslušníky a cizinci. Pan Gaygusuz, turecký státní příslušník, pracoval s menšími přestávkami v Rakousku deset let, poté se vrátil zpět do rodné země. Později požádal Rakousko o mimořádnou pomoc v podobě předčasného důchodu v souladu se zákonem o pojištění v nezaměstnanosti z důvodu zhoršujícího se zdravotního stavu, jelikož jeho podpora v nezaměstnanosti byla již vyčerpána. Žádost však byla zamítnuta s odkazem na jeho tureckou státní příslušnost. Po vyčerpání vnitrostátních prostředků ochrany se rozhodl podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Soud jednomyslně rozhodl, že zamítnutí dávky sociálního zabezpečení pouze na základě odlišné státní příslušnosti je porušením článku 14 Evropské úmluvy o lidských právech a článku 1 protokolu č. 1, který zaručuje právo užívat majetek. Evropský soud pro lidská práva tímto rozhodnutím potvrdil zásadu rovnosti a zákazu diskriminace, jelikož poukázal na to, že státní příslušnost nemůže být důvodem k diskriminaci, což je výklad v souladu s několika dalšími mezinárodními normami v oblasti lidských práv, které rovněž zakazují diskriminaci na základě státní příslušnosti. Podle Obecného komentáře č. 19 (odst. 31) Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, je důležité věnovat pozornost zvláště zranitelným skupinám obyvatel. V komentáři je dále uvedeno, že ačkoli každý má právo na sociální zabezpečení, smluvní státy by měly věnovat zvláštní pozornost těm jednotlivcům a skupinám, které se tradičně potýkají s obtížemi při uplatňování tohoto práva, což zahrnuje mimo jiné i osoby, jež nejsou státními příslušníky. Tento

¹⁵¹ COURT OF JUSTICE EU. Jessica Porras Guisado v Bankia S.A., Fondo de Garantía Salarial and Others [2018]. In: *Legal-island.ie* [online]. 23. 2. 2018 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.legal-island.ie/articles/ire/case-law/2018/feb/jessica-porras-guisado-v-bankia-s.a.-fondo-de-garantia-salarial-and-others-2018/>

¹⁵² Court Watch EELC-2018-305819 [online]. [cit. 2024-02-26]. Dostupné na: https://eela.eelc-updates.com/court_watches/eelc-2018-305819

případ vytvořil precedens poukazující na to, že cizí státní příslušnost není dostatečným důvodem pro odepření práva na sociální zabezpečení.¹⁵³

Poslední případ v této části byl posuzován Výborem OSN proti mučení. Ve věci *Hajrizi Dzemajl et al. v. Jugoslavia* podle tohoto výboru stát porušil povinnost chránit, když nesplnil svou roli v ochraně romských občanů, jejichž obydlí bylo masově vypáleno, jelikož tamější policie v průběhu této katastrofy nepodnikla žádné kroky na obranu obyvatel. V důsledku toho museli romští obyvatelé opustit své domovy, což pro ně znamenalo nejen ztrátu domova, ale i zaměstnání a způsobu obživy. Podle Výboru OSN proti mučení představovala nečinnost státu kruté a nelidské zacházení, jelikož touto nečinností nedostal své povinnosti chránit hospodářská, sociální a kulturní práva.¹⁵⁴

3.4. Rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech pomocí občanských a politických práv

V mnoha případech týkajících se hospodářských, sociálních a kulturních práv jsou nároky na ně odvozeny od občanských a politických práv. Na rozdíl od pochybností o justiciabilitě hospodářských, sociálních a kulturních práv lze říci, že ve světě celkově není pochyb o nedělitelnosti lidských práv.¹⁵⁵ Státy po celém světě opakovaně uznaly nedělitelnost a vzájemnou závislost lidských práv a zároveň jejich potřebu být pod soudní ochranou. Tato nedělitelnost je výhodou v situacích, kdy je ve státech nedostatečně rozvinuto účinné rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech.¹⁵⁶ V těchto případech je možné dostat ochrany socioekonomických práv právě prostřednictvím práv občanských a politických, jelikož se obsah povinností z nich vyplývajících často překrývá díky již zmíněné nedělitelnosti a vzájemnosti.¹⁵⁷

¹⁵³ SOCIAL PROTECTION HUMAN RIGHTS. Equal Treatment of Nations and Non-Nationals in Austria. *Socialprotection-humanrights.org* [online]. © 2015 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://socialprotection-humanrights.org/legaldep/equal-treatment-of-nations-and-non-nationals-in-austria/>

¹⁵⁴ Sdělení výboru OSN č. 161/2000 ze dne 2. prosince 2002, mučení Hajrizi Dzemajl a další proti Jugoslávii.

¹⁵⁵ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁵⁶ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁵⁷ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

V této práci je několikrát zmíněna ochrana hospodářských, sociálních a kulturních práv pomocí ochrany práva na život. Například v případech *Mumbai Kamgar Sabha vs. Abdulbhai Faizullabhai*, *Bandhua Mukti Morcha vs. Union of India* přijal nejvyšší soud Indie rozšiřující definici článku obsahující právo na život, a umožnil tak ochranu některých socioekonomických práv, jako například práva na přiměřenou výživu, práva na obydlí či rychlou lékařskou pomoc, nebo práva na příznivé životní prostředí.¹⁵⁸ Dále například kolumbijský ústavní soud konstatoval, že socioekonomická práva jsou soudně projednatelná vždy, pokud jsou spojena se základním právem zakotveným v ústavě. V několika rozhodnutích tento soud opakovaně dospěl k závěru, že k porušení práva na život může dojít i v případech, kdy není poskytnut přístup ke zdravotním službám.¹⁵⁹

Co se týče jednotlivých práv a jejich vzájemného vztahu, právo na práci bývá chráněno například prostřednictvím zákazu nevolnictví a nucených prací, právo na sociální zabezpečení může být podle Evropského soudu pro lidská práva chráněno prostřednictvím práva na pokojné užívání majetku. Zničení obydlí, nucené vysídlení či vystavení bydlení v nevhodných podmínkách zase může podle Evropského soudu pro lidská práva představovat porušení práva na soukromí, rodinný život či porušení práva vlastnit majetek.¹⁶⁰ Podle Meziamerického soudu pro lidská práva je neposkytnutí jména a státní příslušnosti dítěti diskriminační jednání, které v důsledku porušuje právo na vzdělání.¹⁶¹

3.5. Faktory ovlivňující rozhodování v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv

V následujícím textu jsou identifikovány opakující se faktory, které mohou mít vliv na rozhodování o socioekonomických právech. Tyto faktory jsou analyzovány v několika odborných studiích, z nichž má práce vycházet. Samozřejmě, vymáhání těchto práv je ovlivňováno širokým spektrem dalších faktorů, závislých na konkrétních podmínkách. Avšak

¹⁵⁸ NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

¹⁵⁹ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁶⁰ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

¹⁶¹ Meziamerický soud pro lidská práva ze dne 8. září 2005, případ dívek Yean a Bosico proti Dominikánské republice, odst. 185.

v rámci této práce se zaměřuji na obecné a opakující se aspekty, jež ovlivňují rozhodování v oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv.

3.5.1. Nárůst konstitucionalizace

Vzestup judikatury v posledních desetiletích souvisí s nárůstem konstitucionalizace hospodářských, sociálních a kulturních práv, který je blíže popsán výše. Pokud jsou socioekonomická práva výslovně ústavně zakotvena, rozhodnutí soudu v této oblasti bývá mnohem více zváženo a případné zásahy do socioekonomických práv více vysvětleny a odůvodněny. Jako příklad lze uvést Indii, v jejímž právním systému se tato práva objevují především v podobě direktivních principů. Naproti tomu v Jihoafrické republice jsou některá práva včetně práva na bydlení a ochranu před nuceným vystěhováním výslovně ústavně zakotvena, na základě čehož by se dalo říci, že případné zásahy do nich budou pravděpodobně důkladněji zváženy a odůvodněny.¹⁶²

3.5.2. Institucionální uspořádání právního systému

Jedním z faktorů ovlivňujících justiciabilitu hospodářských, sociálních a kulturních práv je institucionální uspořádání právního systému. S tímto pojmem je spojena dostupnost soudů a přístup k nim, odborné zaměření soudců, průběh procesu u soudu. Často bývá zmiňováno, že v některých zemích je vůbec velký problém přístup k soudu a mnoho obětí, jejichž práva jsou porušována, se k nim vůbec nedostane. Například studie v Jihoafrické republice ukázala, že pouze 1 % případů týkajících se vystěhování obyvatel z jejich farem se „dostalo“ před soud a probíhalo o nich soudní řízení, a to i přesto, že podle ústavy je pro každé vystěhování nutné rozhodnutí soudu. Tento jev je způsoben i finančně nákladnou právní pomocí či korupcí v soudnictví v Jihoafrické republice.¹⁶³

3.5.3. Existence judikatury

Důležitá je také existence předchozí judikatury týkající se občanských a politických práv v dané zemi. I když se tento aspekt na první pohled nemusí zdát nijak významný, existence

¹⁶² LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁶³ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

předchozí judikatury je při uplatňování socioekonomických práv velice významná. Velmi důležitá v těchto případech bude i judikatura v oblasti občanských a politických práv. Pokud soudy obecně používají argumentace v případech týkajících se jakýchkoli lidských práv, bude pro ně menší zátěž rozšířit rozhodování i na socioekonomická práva, než kdyby v tomto ohledu neměly žádnou praxi. Pro dobrou uplatnitelnost socioekonomických práv je také velice důležité, aby měl stát nastavenou účinnou ochranu občanských a politických práv. Bez svobody projevu, spravedlivého soudního procesu atd. by byla socioekonomická práva jen těžko vymahatelná.¹⁶⁴

3.5.4. Charakteristika jurisdikcí

Vymahatelnost hospodářských, sociálních a kulturních práv ovlivňuje i charakteristika jurisdikcí. Zatímco soudy v některých zemích se vyznačují nepružnými soudními procesy, přičemž mají vysoké požadavky na důkazní břemeno, v dalších zemích, jako například v Indii, Pákistánu, Nepálu či na Srí Lance, v Kolumbii či Kostarice, se vyvinuly postupy pro řízení ve veřejném zájmu, které lze uplatnit v rámci případného zasažení do lidských práv a které do značné míry usnadňují přístup k soudu. I přesto, že soud by měl být nestranný orgán, dalo by se říct, že rozhodující je i orientace a preference soudců. Někteří zaujímají teleologický přístup ve vztahu k hospodářským, sociálním a kulturním právům, jiní zůstávají spíše konzervativní. Soudci se také často snaží udržet svou legitimitu vůči státu, vyvarovat se zásahů do jiných složek státní moci, a učinit tak pouze rozhodnutí, která budou schopná realizace.¹⁶⁵

3.5.5. Úroveň realizace hospodářských, sociálních a kulturních práv

Za další faktor bývá označována úroveň realizace hospodářských, sociálních a kulturních práv v rámci maximálních dostupných zdrojů. Pro lepší představu porovnáme Norsko a Jihoafrickou republiku. O Norsku lze říct, že úroveň a kvalita života obyvatel je velmi vysoká a že hospodářská, sociální a kulturní práva jsou zde zajišťována na vysoce nadstandardní úrovni v porovnání se zbytkem světa. Z toho plyne, že spory v této oblasti práv nebudou před soudy časté. Ne proto, že by se obyvatelům jakkoli stěžovalo právo na přístup k soudu, ale proto, že jsou tato práva obecně respektována. Na druhou stranu neochota

¹⁶⁴ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁶⁵ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

jihoafrické vlády plnit závazky vůči svým obyvatelům vyvolala většinu tamější průlomové judikatury. V případech jako *Grootboom, Treatment Act* a dalších soudy rozhodly, že vláda nerozhodla správně a její politika porušovala lidská práva, přičemž soud jí uložil toto porušování napravit. Konkrétně v Jihoafrické republice se také často jednalo o to, že přestože část obyvatel mohla čerpat například sociální podpory či podpory na bydlení, vládní projekty zapomínaly na zranitelné skupiny obyvatel, jejichž socioekonomická práva tím pádem nebyla dodržována.¹⁶⁶

3.5.6. Polycentrické dilema

Další faktor, který soudy při vynášení svých rozhodnutí mohou zvažovat, je takzvané polycentrické dilema. Někteří autoři tvrdí, že „*soud by se neměl zabývat otázkami přesahujícími rámec stran a skutkové situace před soudem.*“¹⁶⁷ Rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech jde velmi často ruku v ruce s vynakládáním finančních prostředků. Kritici se obávají, že pokud bude například více finančních prostředků použito na bydlení, následně budou jiné sektory trpět nedostatkem financí a státní rozpočet již bude vyčerpán. Tato otázka ale vede soudy spíše k nalézání inovativních řešení, než že by popíraly nutnost vynaložení veřejných finančních prostředků v konkrétních případech. Soudy se snaží držet co nejbližší právním zásadám, jako je přiměřenost, adekvátnost a opravné systémy. V praxi lze uvést například rozhodnutí kanadského soudu v případě *Eldridge vs. Britská Kolumbie*.¹⁶⁸ V tomto rozhodnutí, které se týká tlumočnických služeb pro neslyšící pacienty v nemocnicích, je stanoveno: „*Prohlášení na rozdíl od nějakého soudního příkazu je v tomto případě vhodným prostředkem nápravy, protože vláda má k dispozici nesčetné možnosti, které mohou napravit neústavnost stávajícího systému. Není úkolem soudu, aby diktoval, jako toho má být dosaženo.*“¹⁶⁹

¹⁶⁶ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁶⁷ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁶⁸ tish Columbia, 1997 [cit. 2024-02-26]. Dostupné z: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scccsc/en/item/1552/index.do>

¹⁶⁹ *Supreme Court Judgments: Eldridge v. British Columbia (Attorney General) [1997] 3 SCR 624* [online]. British Columbia, 1997 [cit. 2024-02-26]. Dostupné z: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scccsc/en/item/1552/index.do>

3.6. Povaha rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech

Nárůst judikatury v posledních desítkách let pomohl přispět k vyvrácení argumentů proti justiciabilitě hospodářských, sociálních a kulturních práv. Po nárůstu soudních případů týkajících se práva na vzdělání, práva na práci, přístupu k bydlení či zdravotní péči mají tyto výtky nyní mnohem menší váhu.¹⁷⁰ Při konkrétních případech se mnoho soudů přesunulo od abstraktních úvah spíše k vtělení stávajících zásad a principů do konkrétních případů. Jak už jsem zmínila výše, například jihoafrický ústavní soud v přelomovém případě *Grootboom* výslovně uvedl: „*Otázkou tedy není, zda jsou socioekonomická práva podle naší ústavy vymahatelná, ale jak je v daném případě prosadit.*“¹⁷¹

I tak se ale soudní vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv setkává námitkami, přičemž některé z nich pravděpodobně určují hranice a podobu rozhodování o nich. Jednou z nich je názor, že rozhodování o socioekonomických právech je demokraticky nelegitimní. Demokracii bylo možné popsat jako rozhodování vlády většiny s ohledem na menšiny obyvatel. Soudní přezkum lidských práv naopak doplňuje demokracii tím, že zohledňuje práva menšin a umožňuje komukoli domáhat se svých práv před soudním orgánem (viz například jihoafrické rozsudky *Treatment Act, Grootboom*, kde vláda sice respektovala potřeby většiny obyvatel, přitom ale zapomínala na nejzranitelnější skupiny a jejich potřeby). Všechna lidská práva v sobě nesou stejnou důležitost, tudíž je třeba chránit socioekonomická práva na stejné úrovni jako práva občanská a politická. Bývá zdůrazňováno, že soudnictví nemá za cíl tvořit politiku, nýbrž odpovídá za stát ve smyslu dodržování lidských práv a případně stanovuje prostředky nápravy.

O tyto argumenty se opírají i reálná rozhodnutí soudů z této oblasti. Švýcarský Federální soud odvodil právo na životní minimum mimo jiné následovně: „*Zajištění základních lidských potřeb, jako je strava, přístřeší a oblečení, je podmínkou existence člověka jako takového. Zároveň je nepostradatelnou součástí ústavního, demokratického státního zřízení.*“¹⁷² Soud zde

¹⁷⁰ LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

¹⁷¹ CONSTITUTIONAL COURT OF SOUTH AFRICA. *South Africa: Constitutional Court Decided on 4 October 2000, Government of the Republic of South Africa and Others v Grootboom and Others (CCT11/00) [2000] ZACC 19; 2001 (1) SA 46; 2000 (11) BCLR 1169* [online]. Braamfontein: Constitutional Court of South Africa, 2000 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2000/19.html>

¹⁷² COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

také vymezil hranice rozhodování o socioekonomických právech. Uvedl, že zasáhne jen v případech, „*kdy bude zřejmé, že stát nezajistil minimální úroveň sociální pomoci pro přiměřenou životní úroveň a pro všechny osoby, které pobývají na jeho území.*“¹⁷³

¹⁷³ COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

Závěr

I přes důraz mezinárodního společenství na nedělitelnost, vzájemnou závislost a stejnou důležitost všech lidských práv, byla dlouhou dobu výrazně marginalizována oblast hospodářských, sociálních a kulturních práv. Toto zanedbání komplikovalo jejich prosazování před vnitrostátními soudními instancemi. Často se objevovala stanoviska, že tato práva nelze efektivně uplatňovat soudní cestou, neboť představují spíše obecné principy než konkrétně definovatelné závazky. Jejich charakter je převážně chápán jako pozitivní, což znamená, že státy mají aktivní povinnost podnikat kroky směřující k zajištění těchto práv, což často vyžaduje větší úsilí než pouhé vyhýbání se určitým záporným činům. Tento fakt pravděpodobně přispívá k menšímu uznání ve srovnání s občanskými a politickými právy, která často vyžadují spíše dodržování negativních závazků.

Na přelomu 20. a 21. století nastal postupný posun v přístupu k hospodářským, sociálním a kulturním právům, která začala hrát významnější roli v soudních procesech po celém světě. V posledních třiceti letech došlo k velkému nárůstu judikatury v této oblasti. O socioekonomických právech se mimo národní úroveň rozhoduje i v rámci jednotlivých regionů a v rámci Organizace spojených národů. I přes rozdíly v ochraně mezi jednotlivými státy lze obecně říci, že postupně dochází k přijímání jejich justiciability.

Kromě rozlišování vnitrostátních či jiných jurisdikcí je rovněž důležité zdůraznit způsoby, kterými se o těchto právech rozhoduje. Pokud nejsou hospodářská, sociální a kulturní práva včleněna do ústavy daného státu, bývá o nich, vzhledem k vzájemné provázanosti a nedělitelnosti, často rozhodováno v kontextu občanských a politických práv. Jak je již zmíněno, o socioekonomických právech bylo mnohokrát rozhodnuto prostřednictvím článku zakotvujícího právo na život. Soudy po celém světě ve svých výkladech docházely prostřednictvím širšího výkladu práva na život k porušení práva na přístup ke zdravotní péči, lékařskou pomoc, příznivé životní prostředí, práva na přiměřenou výživu či na přiměřené životní prostředí. Pokud bychom měli uvést další konkrétní práva, právo na práci může být chráněno prostřednictvím zákazu nevolnictví a nucených prací. Práva na sociální zabezpečení je možné domoci se prostřednictvím práva na pokojné užívání majetku. Právo na vzdělání bylo chráněno například prostřednictvím zákazu diskriminace. Nucené vysídlení či vystavení obyvatel bydlení v nevhodných podmínkách může být spojováno s porušením práva na soukromí, rodinný život či práva vlastnit majetek.

O hospodářských, sociálních a kulturních právech se na různých úrovních rozhoduje po celém světě. Jejich vnímání významně ovlivnily Indie a Jihoafrická republika. Indii se často

přisuzuje, že jako první vytvořila poměrně pokročilou judikaturu v oblasti socioekonomických práv. Přestože tato práva jsou v indické ústavě označena za direktivní politiky, v případech *Bandhua Mukti Morcha v. Union of India* nebo *Mojini Jain v. state of Karnataka* přijal nejvyšší soud Indie rozšiřující definice práva na život. Tento rozšiřující výklad zahrnoval i hospodářská, sociální a kulturní práva a umožnil tak soudům více se angažovat v jejich ochraně. Prostřednictvím článku na život se tak některá další práva, jako například právo na vzdělání, bydlení nebo potraviny, stala soudně vymahatelnými. Další zemí, která významně ovlivnila vývoj hospodářských, sociálních a kulturních práv, je Jihoafrická republika. Ústavní soud Jihoafrické republiky vydal několik přelomových rozsudků, například *Grootboom, Treatment Act* a další. Jeho přístup k socioekonomickým právům byl velmi progresivní, čímž ovlivnil jejich vnímání dalšími zeměmi. V mé práci se případy z Jihoafrické republiky velmi často týkají práva na bydlení či práva na přístup ke zdravotní péči.

Velké množství rozsudků také pochází z Latinské Ameriky. Ústavní soud Kolumbie vydal značné množství rozhodnutí, v této práci jsou uvedena rozhodnutí týkající se práva na vzdělání v soukromých institucích v Kolumbii. Lze ale shrnout, že celkově dochází k rozvoji národní judikatury v oblasti socioekonomických práv v různých zemích po celém světě. V této práci je uvedeno i několik případů (*SERAC A CESR v. Nigérie, nebo Gaygusuz v. Austria*, a další), kdy byla hospodářská, sociální či kulturní práva posuzována regionálními či mezinárodními orgány jako například Africká komise, Výbor pro hospodářská, sociální či kulturní práva či Evropský soud pro lidská práva.

Rozhodování o socioekonomických právech je ovlivněno řadou faktorů. Zakotvení v ústavě sice není podmínkou pro zastoupení těchto práv v judikatuře ani pro jejich snadnou vymahatelnost, přesto ale země, jejichž ústavy socioekonomická práva obsahují, tvoří většinu světové judikatury v této oblasti. Úspěšné vymáhání socioekonomických práv také ovlivňuje dostupnost soudů v dané zemi, průběh soudního procesu, existence předchozí judikatury v oblasti všech lidských práv, pružnost soudních procesů a v neposlední řadě také úroveň realizace socioekonomických práv. Pokud jsou v dané zemi tato práva častěji porušována, nebude překvapivé, že se před jejími soudy objeví spory týkající se hospodářských, sociálních či kulturních práv významně častěji než v zemi, která plní závazky z těchto práv podstatně lépe. Při vynášení rozsudků také soudy berou v potaz například finanční náročnost závazků, přičemž se snaží postupovat přiměřeně a finanční prostředky rozdělovat adekvátně.

Cílem této práce bylo zodpovědět dvě otázky. Zaprvé jsem se snažila zodpovědět, zda mohou být socioekonomická práva předmětem soudního přezkumu. Přestože se stále v některých zemích vyskytují pochyby o soudní vymahatelnosti těchto práv, hospodářská,

sociální a kulturní práva podle mého názoru soudně vymahatelná jsou. Jejich justiciabilita byla opakovaně potvrzována soudy napříč státy a regiony po celém světě. Ačkoli mi rozsah mé práce nedovolil podrobně prozkoumat všechny země a kontinenty, setkávala jsem se ve své analýze s několika poměrně opakujícími se právy, která byla soudy uznána jako právně vymahatelná v různých částech světa. Tato zjištění naznačují, že napříč různými zeměmi a regiony panuje shoda ohledně justiciability těchto práv.

Jako druhou otázku jsem se snažila adresovat, bylo identifikování práv, která jsou nejčastěji uplatňována před soudy či jinými orgány a která jsou v tomto ohledu justiciabilnější než jiná. Právo, jež stojí na vrcholu pomyslného žebříčku vymahatelnosti, je podle mého názoru právo na vzdělání. K tomuto právu se ve většině případů přistupuje jako k závaznému a současně se vyskytuje ve většině ústav. Dále se v této práci často setkáváme se spory týkajícími se odborových práv, práva na bydlení, přístupu ke zdravotní péči a dalších. Zároveň se v této práci vyskytují spory týkající se diskriminace osob či skupin osob, bylo touto cestou zasaženo do jejich socioekonomických práv.

Podle mého názoru je tedy možno konstatovat, že hospodářská, sociální a kulturní práva justiciabilní jsou. O možnosti soudního vymáhání některých výše zmíněných práv spadajících do této kategorie již téměř není nutné pochybovat. Vzhledem k neustále se zvyšujícímu množství judikatury v ekonomicky vyspělých státech ale i v rozvojových zemích a také vzhledem ke globalizaci a celkovému vývoji společnosti se socioekonomickým právům dostává stále větší pozornosti a důležitosti. Z těchto důvodů lze předpokládat, že tímto směrem se bude jejich vnímání vyvíjet i v následujících letech.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Lidskoprávní mechanismy na úrovni EU a otázky související*. Praha: Wolters Kluwer, 2021, s.27. ISBN 978-80-7598-623-8.

MCCORQUODALE, Robert. Rights and Obligations. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 125-150. ISBN 9780198860112.

MCCORQUODALE, Robert. History. In: MOECKLI, Daniel, Sangeeta SHAH a Sandesh SIVAKUMARAN. *International Human Rights Law*. 4th ed. Oxford: Oxford Press, 2022, s. 29-45. ISBN 9780198860112.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

BÍLKOVÁ, Veronika. Justiciabilita lidských práv [online]. In: BINDER, Christina et al. *Elgar Encyclopedia of Human Rights*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing 2022, s. 370–378 [cit. 2024-03-01]. Dostupné z: <https://www.elgaronline.com/display/book/9781789903621/b-9781789903621.justiciability.xml?rskey=td2fo5&result=2>

CORNESCU, Adrian Vasile. Essential Features of a Law on Freedom of Religion or Belief In: *Sborník Dny práva* [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 101–111 [cit. 2023-12-07]. ISBN 978-80-210-4990-1. Dostupné z: https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/tvorba_prava/Cornescu_Adrian_Vasile.pdf

COURT OF JUSTICE EU. Jessica Porras Guisado v Bankia S.A., Fondo de Garantía Salarial and Others [2018]. In: *Legal-island.ie* [online]. 23. 2. 2018 [cit. 2024-02-25]. Dostupné z: <https://www.legal-island.ie/articles/ire/case-law/2018/feb/jessica-porras-guisado-v-bankia-s.a.-fondo-de-garantia-salarial-and-others-2018/>

Court Watch EELC-2018-305819 [online]. [cit. 2024-02-26]. Dostupné na: https://eela.eelc-updates.com/court_watches/eelc-2018-305819.

COURTIS, Christian et al. *Courts and the Legal Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights* [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2008 [cit. 2024-02-15]. ISBN 978-92-9037-125-0. Dostupné z: <https://www.refworld.org/reference/manuals/icjurists/2008/en/69392>

ČERVÍNEK, Zdeněk. Metoda Reasonableness ochrana socioekonomických práv v Jihoafrické republice: Variace na metodu proporcionality nebo modifikace paradigmatu základních práv? *Právník*, 2018, 157(6), s. 465–494. ISSN 1801-3315.

DACI, Jordan. Justiciability of Economic Social and Cultural Rights." *Academicus: International Scientific Journal* [online]. 2014, (9), 55–68 [cit. 2023-11-05]. ISSN 2079-3715. Dostupné z: <https://academicus.edu.al/nr9/Academicus-MMXIV-9-055-068.pdf>

D'AMATO, Anthony. The Concept of Human Rights in International Law. *Columbia Law Review*, 1982, 82(6), 1110–1159. DOI: 10.2307/1122161.

ESCR-NET. Bandhua Mukti Morcha v. Union India & Ors. 1997. 10 SCC 549. In: *Escr-net.org* [online]. 30. 6. 2015 [cit. 2024-20-01]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2015/bandhua-mukti-morcha-v-union-india-ors-1997-10-scc-549/>

ESCR-NET. Minister of Health vs. Treatment Action Campaign (TAC). 2002. 5 SA 721 (CC). In: *Escr-net.org* [online]. 5. 6. 2002 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2006/minister-health-v-treatment-action-campaign-tac-2002-5-sa-721-cc>

ESCR-NET. Municipal Council Ratlam v. Shri Vardhichand & Others. 1980. AIR 1622. 1981 SCR (1) 97. In: *Escr-net.org* [online]. 29. 7. 1980 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2019/municipal-council-ratlam-v-shri-vardhichand-others-1980-air-1622-1981-scr-1-97>

ESCR-NET. Paschim Banga Khet Mazdoor Samity and others vs. State of West Bengal and others. In: *Escr-net.org* [online]. 6. 5. 1996 [cit. 2024-02-20]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2006/paschim-banga-khet-mazdoor-samity-ors-v-state-west-bengal-anor-cited-1996-air-sc-2426>

ESCR-NET. Port Elizabeth Municipality vs. Various Occupiers. 2004. 12 BCLR 1268 (CC). In: *Escr-net.org* [online]. 1. 10. 2004 [cit. 2024-02-14]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2006/port-elizabeth-municipality-v-various-occupiers-2004-12-bclr-1268-cc>

ESCR-NET. Free Legal Assistance Group and Others v. Zaire, Comm. No. 2589/4790/5691/10093. *Escr-net.org* [online]. © 2024 [cit. 2024-02-19]. Dostupné z: <https://www.escr-net.org/caselaw/2008/free-legal-assistance-group-and-others-v-zaire-comm-no-2589-4790-5691-10093>

FOWKES, James. Normal Rights, Just New: Understanding the Judicial Enforcement of Socioeconomic Rights. *American Journal of Comparative Law*, 2014, 62(4), 723. ISSN 0002-919X.

INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS. *Přístup ke spravedlnosti z hlediska hospodářských, sociálních práv*. [online]. Geneva: International Commission of Jurists, 2021 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2021/09/Module-3-Pr%CC%8C%81stup-ke-spravedlnosti-z-hlediska-hospoda%CC%81r%CC%8Csky%CC%81ch-socia%CC%81lni%CC%81ch-a-kulturni%CC%81ch-pra%CC%81v.pdf>

JUNG, Courtney, Ran HIRSCHL a Evan ROSEVAR. Economic and Social Rights in National Constitutions. *American Journal of Comparative Law* [online]. 2014, 62(4), 1043 [cit. 2024-02-27]. ISSN 0002-919X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43669493>.

JAGAT, Narain. Judicial Law Making and the Place of Directive Principles in Indian Constitution. *Indian Law Institute* [online]. 1985, 27(2), 203 [cit. 2024-03-01]. ISSN 0012-825X. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/43950914>.

LANGFORD, Malcolm. Domestic Adjudication and Economical, Social and Cultural Rights: a socio-legal review. *International Journal on Human Rights* [online]. 2009, 6(11), 91–122 [cit. 2024-02-02]. ISSN 1806-6445. Dostupné z: <https://sur.conectas.org/en/domestic-adjudication-economical-social-cultural-rights/>

NOUR, Mohammad a Hasan SAYED. Judicial Enforcement of Economic, Social and Cultural Rights in Bangladesh: A Critical Evaluation. *Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law* [online]. 2022, 23(1), 80–106 [cit. 2024-02-11]. ISSN 1571-8158. Dostupné z: https://brill.com/view/journals/aphu/23/1/article-p80_4.xml

NOVÁKOVÁ, Veronika. Jak se daří ČR naplňovat Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech? In: *Centrum lidská práva.cz* [online]. 29. 7. 2022

[cit. 2024-03-04]. Dostupné z: <https://www.centrumlidskaprava.cz/jak-se-dari-cr-naplnovat-mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-kulturnich-pravech>

OSN ČESKÁ REPUBLIKA. Historie. *Osn.cz* [online]. © 2024 [cit. 2024-03-18]. Dostupné z: <https://osn.cz/osn/historie/>

OSN ČESKÁ REPUBLIKA. *Vše co jste chtěli vědět o Spojených národech* [online]. Praha: Informační centrum OSN v Praze, 2010 [cit. 2024-01-10]. ISBN 978-80-86348-12-4. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/vse-co-jste-chteli-vedet-o-osn.pdf>

PINTO, Mónica. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. In: *Ohchor.org* [online]. 3. 1. 1976 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>

PRUTHIE, Annie. Evolution of Human Rights. In: *Drishtias.com* [online]. 27. 7. 2022 [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.drishtias.com/blog/evolution%20of%20human%20rights>

QUINN, Gerrard a Phillip ALSTON. The Nature and scope of States Parties' Obligations under the International Covenant of Economic, Social and Cultural Rights. *Human Rights Quarterly*, 1993, 9(2), 157–223. ISSN 1085-794X.

SINGH, Avantika. Case Analysis on Soobramoney v. Minister of Health Kwazulu-Natal (1997). *Indian Journal of Law and Legal Research*, 2022, 4(4), 1–8. ISSN 2582-8878.

Social and Economic Rights Action Center (SERAC) and Center for Economic and Social Rights (CESR) / Nigeri, n. 155/96 [online]. Banjul, 2001 [cit. 2024-02-18]. Dostupné na: <https://caselaw.ihrda.org/en/entity/ys82x4w7gcn?page=1>

SOCIAL PROTECTION HUMAN RIGHTS. Equal Treatment of Nations and Non-Nationals in Austria. *Socialprotection-humanrights.org* [online]. © 2015 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://socialprotection-humanrights.org/legaldep/equal-treatment-of-nations-and-non-nationals-in-austria/>

UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS. Status of Ratification Interactive Dashboard: Ratification of 18 International Human Rights Treaties. *Indicators.ohchr.org* [online]. © 2014 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://indicators.ohchr.org>.

3. Seznam použitých právních předpisů

OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z: <https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>

OSN. *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. New York: OSN, 1966 [cit. 2024-02-15]. Dostupné z: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/08/mezinar.pakt-obc.a.polit_.prava_.pdf

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY. Universal Declaration on Human Rights [online]. New York: OSN, 1948. [cit. 2023-12-12]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

UNHR OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER. Optional Protocol to the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. [online]. [cit. 2. 024-01-10] Dostupné

z:<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-international-covenant-economic-social-and>

UN COMMISSION ON HUMAN RIGHTS. *Convention on the Rights of the Child* [online]. 1990, [cit. 2023-12-10] Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unchr/1990/en/47325>

UN GENERAL ASSEMBLY. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* [online]. 1979 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/agreements/unga/1979/en/13757>

UN GENERAL ASSEMBLY. *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* [online]. 2007. [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/2007/en/49751>

4. Seznam použité judikatury

CONSTITUTIONAL COURT OF SOUTH AFRICA. *South Africa: Constitutional Court Decided on 4 October 2000, Government of the Republic of South Africa and Others v Grootboom and Others (CCT11/00) [2000] ZACC 19; 2001 (1) SA 46; 2000 (11) BCLR 1169* [online]. Braamfontein: Constitutional Court of South Africa, 2000 [cit. 2024-02-27]. Dostupné z: <https://www.saflii.org/za/cases/ZACC/2000/19.html>

COUNCIL OF EUROPE. No. 8/2000, Quaker Council for European Affairs (QCEA) v. Greece. In: *Coe.int* [online]. 6. 3. 2002 [cit. 2024-02-24]. Dostupné z: https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/processed-complaints/-/asset_publisher/5GEFkJmH2bYG/content/no-8-2000-quaker-council-for-european-affairs-qcea-v-greece

Kolumbijský ústavní soud ze dne 12. května 1995, č. T-211/95, T-377/95, T-145/96, T-180/96, T-290/96, T-667/97 a T-580/98.

Meziamerický soud pro lidská práva ze dne 8. září 2005, případ dívek Yean a Bosico proti Dominikánské republice, odst. 185.

Rozsudek federálního soudu USA 9. obvodu, Sacramento City Unified School District v. Rachel H., 14F.3.d 1398 (9th Cir. 1994).

Rozsudek Kolumbijského Ústavního soudu ze dne 26. února 1993, č. T-065/93.

Sdělení výboru OSN č. 161/2000 ze dne 2. prosince 2002, mučení Hajrizi Dzemajl a další proti Jugoslávii.

Supreme Court Judgments: Eldridge v. British Columbia (Attorney General) [1997] 3 SCR 624 [online]. British Columbia, 1997 [cit. 2024-02-26]. Dostupné z: <https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/1552/index.do>

5. Seznam ostatních zdrojů

CESCR. *General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)* [online]. Geneva: CESCR, 1990 [cit. 2023-12-09]. Dostupné z: <https://www.refworld.org/docid/4538838e10.html>

UNITED NATIONS. *Report of the Special Rapporteur on the right to education, Kishore Singh* [online]. New York: United Nations, 2013 [cit. 2024-02-12]. Dostupné z:

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.35_en.pdf

Justiciabilita hospodářských, sociálních a kulturních práv

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na problematiku justiciability hospodářských, sociálních a kulturních práv. Cílem práce bylo zkoumat, do jaké míry mohou být tato práva předmětem soudního přezkumu. Dále bylo cílem zjistit, která práva jsou před soudy úspěšně vymáhána nejčastěji a zda jsou některá z těchto práv v tomto ohledu justiciabilnější než jiná. Pro dosažení těchto cílů byla zvolena především kvalitativní metoda, analyzující konkrétní případy, jež měly velmi významný vliv na vývoj soudního vymáhání hospodářských, sociálních a kulturních práv. Okrajově je také použita metoda kvantitativní, která zkoumá zastoupení těchto práv v ústavách států a jeho vztah k jejich justiciabilitě.

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola se soustředí na vysvětlení klíčových pojmů, ze kterých práce dále vychází. Nejprve je analyzována povaha lidských práv a jejich vzájemná provázanost. Tato kapitola také obsahuje popis konceptu justiciability, která je v práci prakticky analyzována později. Kromě justiciability obecně se práce dále soustředí konkrétně na justiciabilitu lidských práv.

Druhá kapitola se zaměřuje na hospodářská, sociální a kulturní práva, přičemž zkoumá jejich vývoj a charakteristiku. V této části jsou zmíněny také významné dokumenty, které hospodářská, sociální a kulturní práva zakotvují s důrazem na Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech. Tento právní dokument analyzuje povahu konkrétních povinností, které pro státy z hospodářských, sociálních a kulturních práv vyplývají, a tudíž je v práci rozebrán podrobněji.

Třetí kapitola tvoří jádro této práce. Pojednává o vnitrostátní i mezinárodní praxi vymáhání socioekonomických práv. Nejprve práce představuje vybrané judikáty z Indie a Jihoafrické republiky, jelikož tyto země velice přispěly k vývoji justiciability hospodářských, sociálních a kulturních práv. Dále jsou v práci analyzovány další významné případy na vnitrostátní i mezinárodní úrovni, přičemž tyto případy ovlivnily vymáhání socioekonomických práv. Následně se práce dotýká vymáhání socioekonomických práv pomocí práv občanských a politických, jelikož je to jedna z variant, kterou se lze domoci uznání socioekonomických práv. Práce rovněž analyzuje faktory ovlivňující způsob rozhodování o těchto právech a také shrnuje povahu rozhodování o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Klíčová slova: justiciabilita, povaha hospodářských, sociálních a kulturních práv, judikaturní praxe týkající se socioekonomických práv

Justiciability of Economic, Social and Cultural Rights

Abstract

The thesis focuses on the issue of justiciability of economic, social and cultural rights. The aim of the thesis was to examine to what extent these rights can be subject to judicial review. Furthermore, the aim was to find out which rights are most often successfully enforced before the courts and whether some of these rights are more justiciable than others in this respect. To achieve these objectives, a primarily qualitative method was chosen to analyse specific cases that have had a very significant impact on the development of judicial enforcement of economic, social and cultural rights. A quantitative method is also marginally used, which examines the representation of these rights in the constitutions of states and its relationship to their justiciability.

The thesis is divided into three chapters. The first chapter focuses on explaining the key concepts on which the thesis then builds. First, the thesis analyses the nature of human rights and their interdependence. This chapter also describes the concept of justiciability, which is practically analysed later in the thesis. In addition to justiciability in general, the thesis then focuses specifically on the justiciability of human rights.

The second chapter focuses on economic, social and cultural rights, examining their development and characteristics. This section also mentions the major instruments that enshrine economic, social and cultural rights, with an emphasis on the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. This legal document analyses the nature of the specific obligations that economic, social and cultural rights impose on States and is therefore discussed in more detail in the thesis.

The third chapter is the core of this thesis. It discusses the national and international practice of enforcement of socio-economic rights. First, the thesis introduces selected case law from South Africa and India, as these countries have contributed greatly to the development of the justiciability of economic, social and cultural rights. Next, the thesis analyses other important cases at the national and international level, and these cases have influenced the enforcement of socio-economic rights. Subsequently, the thesis touches upon the enforcement of socio-economic rights to aid civil and political rights as it is one of the options through which socio-economic rights can be sought to be recognised. The thesis also analyses the factors influencing how these rights are adjudicated and also summarises the nature of adjudication of economic, social and cultural rights

Key words: justiciability, the nature of economic, social and cultural rights, decisions of courts on economic, social and cultural rights